Ст Мітич

ВІСТІ КОМБАТАНТА

6

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1971

ВІСТІ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with:

Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address: **P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada**

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnycky, 43-25 49th St., Long Island City, NY 11104, USA

Статті, підписані прізвищем, чи ініціялами автора не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	5.00 дол.	1.00
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	5.00 дол.	1.00
Арґентіна	670 пез.	120	Німеччина	20 н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Арґентіна:

Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.

Англія:

Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St.
Ashton - U - Lyne, Lancs. England

Printed by: KIEV Printers Ltd. — 860 Richmond St. W., Toronto 140, Ont.

ВІСТІ
КОМБАТАНТА

Рік 1971 Торонто - Нью-Йорк ч. 6 (56)

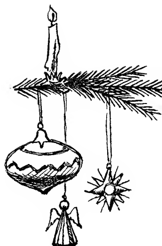
ЗМІСТ

Константина Малицька

НА СВЯТ - ВЕЧІР

В ту нігку святую, врогисту,
У таємну ту нігку гудес,
Як надягне світ ризу зористу,
Сходить Боже дитятко з небес.

У ту ніг гудотворну Дитяти,
Як засядем в родиннім кружку,
Пом'яні тихим словом посвяти
Всю Вкраїну мертву і живу.

Тих, що в бою за рідні прапори,
Щоб з кайданів народ розкувать,
Устелили своїм трупом простори
Від Амуру аж ген до Карпат.

Тих далеких, що в стужі Сибіру
Линуть думкою в рідне гніздо,
Тих по тюрмах, що в мурах у сірих
Крізь решітку вітають Різдво.

І хай в вегір єдиний той в році,
Хог нас ворог давить і лома,
В світового безладдя потоці
Серцем буде Вкраїна одна!

ВЕСЕЛИХ СВЯТ РІЗДВА ХРИСТОВОГО

т а

ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ

б а ж а є

усім гитагам, передплатникам, кольпортерам

та представникам

РЕДАКЦІЯ і АДМІНІСТРАЦІЯ
«ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА»

Іван Кедрин

ДОБРІ ВІСТІ З ЦЕРКОВ

Осінь 1971 року добре записалась в історії обох традиційних українських Церков. В днях 14 - 17 жовтня відбувся в митрополичій катедрі св. Володимира у Філядельфії Сьомий Собор Української Православної Церкви в Америці, на якому, на опорожнене місце після бл. пам. Йоана Теодоровича, обрано на митрополита тієї Церкви архиєпископа Мстислава Скрипника. Знову ж від 31 жовтня до 5 листопада відбувався в Римі в новопосвяченій церкві св. Сергія і Вакха 5-ий Архипастирський Синод Української Католицької Церкви, який закінчився спільним Пастирським Посланням, що його підписали всі без вийнятку українські католицькі владики у вільному світі. Цей Синод відбувся в атмосфері, що її створив відважний виступ Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа Сліпого 23 жовтня ц. р. на Світовому Синоді Католицьких Єпископів з натавруванням переслідувань, що їх зазнає від московської окупаційної влади Українська Католицька Церква в Україні і з натавруванням тих, що їх обов'язком є боронити цю Мовчазну Церкву та які проте — мовчать. Цей виступ Кардинала Сліпого й пізніший Синод українських католицьких Владик знайшов якнайширший відгук у світовій пресі, яка містила широкі звідомлення, світлини і коментарі, підливаючи до тих подій сенсаційного сосу, неначе це був «бунт» проти Ватикану.

Це були добрі вістки з Філядельфії і з Риму. Можна тільки радіти, що у проводі Української Православної Церкви в Америці став Владика Мстислав, український патріот-державник, людина з тонким зрозумінням громадських справ та потреби активної участи духовенства в громадському житті. Зокрема, Митрополит Мстислав дав себе пізнати з своїх активних ділових спроб у двох напрямках: об'єднання Українських Православних Церков та виведення їх з ізоляції в цілому екуменічному русі. Знаючи енерґію, тривкий світогляд і послідовність Митрополита Мстислава можна не сумніватися, що він не задовольниться своїми дотеперішніми ділами, що їх неначе символом став здвигнений ним Церква-Пам'ятник у Бавнд Бруку із славетним вже на весь український світ цвинтарем, який

поволі перетворюється в своєрідний український Пантеон, — а продовжуватиме намічені собі цілі для добра Церкви і народу.

П'ятий Синод Української Католицької Церкви у Римі має трохи інший аспект. Він тісно пов'язаний із кількарічними заходами за ієрархічне завершення Української Католицької Церкви патріярхатом і з різними подіями, що сталися в ході тих заходів. Відомо, що — на превеликий жаль — ті старання за добру справу не йшли одностайним фронтом всього духовенства і мирян, а — навпаки — виявили глибокі розбіжності в обох тих верствах української вільної громади. Хоч на дотеперішню невдачу заходів за патріярхат склалося багато причин — поза офіційною, що її подав Папа Павло VI, яка має всі познаки придуманого арґументу, щоб якось виправдати відмову — найбільшою і найсутнішою причиною безсумнівно була незгода всередині церковної ієрархії. Не були однозгідни-

ми владики, не було гармонії між владиками і нижчим духовенством і не було її між владиками і мирянами. І цей жалюгідний стан мав препоганий вплив не тільки на справу патріярхату, але й на загальні відносини в українському вільному суспільстві, які небезпечно анархізувались.

5-ий Синод УКЦеркви у Римі напереломі жовтня і листопада 1971 наче ножем перерізав усю цю ситуацію, яка змінилася неначе за дотиком чародійної палочки. Подивугірна єдність, одностайність фронту і гармонія всієї без вийнятку ієрархії Української Католицької Церкви, проявлена на тому Синоді і задокументована підписами на спільному Посланні, це куди важливіший для нас акт, як патріярхат. Бо патріярхат може стати тільки завершенням процесів в Українській і Вселенській Католицькій Церкві, а не навпаки. Молючись, що «в єдності сила народу» і «Боже, нам єдність подай», ми водночас прагнемо вийти з лябіринту й манівців вічних, делікатно кажучи, розбіжностей в народі, в його окремих верствах і станах. Українська вільна громада і Українська Католицька Церква мають більше проблем, як тільки одна проблема патріярхату. Вона безумовно важлива, преважлива, істотна для дальшого розвитку Церкви і збереження її, як тієї фортеці українського «я», якою була впродовж довгих сторіч. Але існують ще такі внутрішньо-церковні питання, які глибоко цікавлять і турбують всю суспільність, як ось, наприклад, парафіяльне шкільництво, навчання релігії на курсах українознавства, календар, участь Церкви в суспільній службі, участь Церкви в загальному громадському житті — і багато інших ділянок. Без єдности неможливо розв'язати будь-котре з тих питань.

Заманіфестована у Римі єдність нашої ієрархії піднесе авторитет всієї ієрархії і окремих Владик. Скінчилося ділення окремих Владик на «добрих» і «злих». Вибито ґрунт з-під ніг демагогії, що використовувала невтішні відносини в ієрархії не задля добра Церкви, а вузьких партійних інтересів. Створилась цілком нова ситуація, добра ситуація, пригожа для дальшого розвитку подій по добрій лінії співпраці. Радіючи цією великою зміною і цією великою подією, якою був 5-ий Синод у Римі, можна тільки бажати собі, щоб цієї доброї атмосфери не закаламутив ніякий новий непередбачений дисонанс. Може дійсно стався переломовий момент, може дійсно сталася переломова подія, яка штовхне українство, Церкву і нарід, на новий шлях процвітання.

Кузьма Кузь

ПІД МАЛИМИ МІНЬКАМИ (1921-1971)

Було це в листопаді 1921 року, коли українська повстанська група під командою ген. Юрка Тютюнника пробиралась скорим маршем назад до Польщі з совєтської України. Втомлена важкими переходами одночасно відбиваючись від настирливих оточувальних атак совєтської кінноти, група рішилась на спочинок в селі Малі-Мінки, коло Базару, на Волині, щоб згодом далі маршувати до польсько-совєтського кордону. Ми були, мабуть, коло півтора дня маршу від кордону.

Ще як сьогодні пам'ятаю, як наша колона виступила з довжезною ланкою возів і саней з раненими і вояками з відмороженими ногами о годині 11-ій передполуднем в напрямі на село Звіздаль. Наша сотня гармашів ішла посередині колони. Перед нами відкривалась прекрасна панорама. Яких півтора або може два кілометри перед нами виринало в прямій лінії село Звіздаль. З правого боку смуга голого поля в 40 — 50 метрів в ширину, а за тою смугою пішли рідкі, соснові бори; з лівого боку величезне замерзле болото (або може трясовина), покрите малими корчами. До того болота вливалася невеличка річка або радше потік — Звіздаль, з дерев'яним містком.

Все це було покрите глибокими замерзлими снігами. Так ми поволі витягались на Звіздаль. Може пів години ми так просувались і ніхто нічого злого не передчував. Перед мною сани-залубні, а в них якийсь полковник Київської дивізії у доброму кожусі і валянках на ногах. Мабуть має відморожені ноги, хворий — думаю — але на всякий випадок тримає доброго коня прип'ятого до залубень. Нагло.,. Несподівано позаду прорізав морозне повітря постріл..· Один, другий... Затріскотіли скоростріли,.. Людські крики... Впала якась команда... Праворуч нас я зловив невиразний, важкий, густий шум наближаючоїся кінської навали...

Була це ворожа кіннота, але в такій масі, якої я ніколи раніше не бачив у своєму житті· Тут, згадуваний полковник, з довгими козацькими вусами і в смушковій шапці блискавично виздоровів. Вискочив на свого верхового коня й кар'єром понісся наперед колони. Коли я це побачив, то рішив і собі

продістатися до переду колони, але на своїх власних ногах. Туди рушили й другі вояки.

Хутко оцінюю своє положення: я в середині колони. Тут трудно битись, бо нема порядку, загальна паніка, дарма що в задній частині колони чути зриви ручних ґранат та рушничну і кулеметну стрілянину. На чолі кінного відділу — генерал Тютюнник із усім штабом, панічно покинув колону, аж снігова курява знялась за ним... Люди сполошились. Счинився поважний хаос. Підгинаю польську паперову шинелю, впевняюся щодо двох англійських ґранат в кишенях з дією на 5 секунд і що сили біжу до переду колони. Що там довелось побачити, тяжко переказати. Деякі вояки на бігу стали бити з рушниць до ворога, а він купами і з прокльонами, завертав до лісу і лісом старався оточити нашу колону· Кулеметники намагалися привести свої кулемети до стріляння, але олія в них позамерзала від великого морозу і кулемети мовчали.

Хвилювання серед вояцтва непомірно зросло. Хорунжий Василів, з Кам'янця-Подільського, стояв біля саней, а з них ранений його брат, Федір, (студент учительської семинарії) слабим голосом прохав: «Кинь, Васю, на мене ґранату, а сам рятуйся!» Кажу і я до нього: «Цілуй брата і рятуйся». Він не схотів. Пізніше був розстріляний в Базарі. Большевики стали стріляти позаду по колоні. Падаючи на землю, козаки ловили за ноги втікаючих, благали не лишати їх. Хорунжий Сікорський, студент Київського університету, не витримав нервово і крикнув: «Біжіть, як можете, а я більше не можу», і витягнув ґранату з кишені... Ми бігли далі... Біжучи я тільки думав, чи дістанусь до того дерев'яного містка, що перекинутий через річку Звіздаль· Як не добіжу вчасно, пропав і... смерть неминуча!..,

Добігши до с. Звіздаль, побачили перед собою високу снігову браму. Проскочив її!,. І тут немов чудо сталось: яких 20 - 25 козаків і старшин вискочили із села Звіздаль і з коліна стали бити у ворожу кінноту, що перерізувала шлях відступу. Ворожа кіннота знову відскочила до ліса і стала тепер об'їжджати с. Звіздаль з північного боку. Це мене врятувало. Секунду думав, куди: чи в село, чи по слідах нашої кінноти. Надії у мене не було жадної· Бог скерував мене: я побіг за слідами. Тут по сніговому полю розсипалась ворожа кіннота і стала добивати втікаючих одинцем. Але їхні коні скоро втомилися, вони глибоко загрузували в снігу і так зменшували свій розгін. Я вискочив з того смертельного кільця і так добіг

до поручника Ковалевського, старшини польської армії, котрий також брав участь в поході. Він тримав одною рукою Кольта, а другою тягнув коня. Червона стрічка крови значила шлях на снігу. Кінь його ранений. — «Кидайте коня і рятуйтесь», — кричу. Але він цупко держав коня за поводи. За хвилину почув я відривні постріли позаду себе. Побіг я далі і оглянувся. Три ворожі кіннотники поралися вже біля нього. Побіг я далі·.

На одному містку стоять сани. Візника нема, коні вже не можуть далі бігти, виснажені. На санях лежить людина і благальним голосом до мене: «Братчику, не лишайте мене». Це був підполковник Х., той самий, який кричав на мене на старшинському зібранні: «Ви вбиваєте нашого духа, ви большевик, ви трус». Те засідання мало місце на Волині, на самому кордоні, щоб поділитись враженнями, що нам робити в справі зброї, амуніції, одягу, взуття і т. д. Тому, що абсолютно нічого не дістали від поляків, я мав відвагу сказати правду у вічі, що ми при таких обставинах ідемо на м'ясорубку. Розуміється, всі були проти мене, а цей підполковник, особливо різко виступив проти мене. І тепер судьба якраз призначила мені зустрінути його на цьому містку. Він лежав безпомічний. Не знаю, чи був ранений, чи мав обморожені ноги. На щастя в тому моменті надїхали якісь сани з валізами· Коні добрі. Два джури при санях з рушницями. «Стій!» — крикнув я. Вирвав від одного джури рушницю і в одну мінуту розкидав ті чортові валізи по снігу. — «Хто йшов душу класти, а хто думав про валізи» — промайнуло в голові. — «Бери його», — і з візником перенесли раненого на сани і вперед. Це тривало не більше дві-три мінути, але й той короткий час міг бути рішальним для нас.

На мості стояли, опершись о поруччя — три дядьки. — «Там, там є «ваші» — відповідають на моє питання, — вказуючи руками на невеликий хутір. Вже смеркалось, була п'ята година. Несподівано із-за корча показалася постать на коні. Був це начальник штабу групи, ген, штабу пол. Отмарнштейн· «Ви останні?» — питає. — «За нами нікого нема» — відповідаю. Так ми дістались на хутір. Тут я зустрів полк. Лисогора, командира 9-ої бриґади, 3-ої дивізії. Лежав на санях ранений в бою під містечком Чоповичами, на Київщині (в тім бою був убитий його заступник, один з кращих старшин 3-ої дивізії. Прізвища вже не пам'ятаю). Він втирав сльози і питав, чи врятуємось. Лице його синє від морозу, а біля нього

притулилась його вірна дружина, польського роду. Вона пішла разом з ним. (Казали, що вона кинула ґранату в сторону ворожої кінноти, коли та хотіла завернути сани, і так врятувала себе і чоловіка).

Тут був увесь кінний відділ, біля 65 - 70 шабель. Думаю, що нас, що врятувались пішком, не було більше як 8 - 9 людей.

Відпочивши яких двадцять хвилин, ми вирушили далі на захід, до Польщі. Вся колона залишилась у руках ворога. Було це 17-го листопада 1921 року. Переходили ми через терен розташовання совєтських військ. — «Стой! Какая часть? — Стрелять буду!» Але ми ні звуку. «Часовой» не стріляв, а ми йшли далі. Всю ніч з 17 на 18 листопада через Овруч на захід, корчами, лісами, через воду і мочарами. Так само весь день і всю ніч з 18 на 19 листопада і аж на четверту годину ранку того же дня вийшли ми на польсько-совєтський кордон. Два кіннотники скочили до сусіднього сільця, що було поблизу, довідатись, хто там. Господар через віконце зразу пізнав гостей й шепнув тихо в сінях: — «Їх тут повно».

Ми подались до кордону. Підійшли до плоту, тримаючи коней на поводах. Там стояли два перелякані польські вояки. Один із них запровадив нас до найближчого села, де знаходився штаб польського батальйону. Нас розброєно й ми відпочивали, здається, два чи три дні. Опісля етапним порядком, залізницею перевезли до таборів.

В Бересть-Литовському зустрів нас польський генерал, начальник пограничного корпусу. Казав, що повинен нас покарати за бешкети на кордоні (ми взяли були 40 коней із сідлами та рушницями від польських пограничників). Але через те, що нас зустріла така судьба, прощає нам і наказав видати нам гарячий обід.

Приїхавши до м. Каліша до табору, мені зараз дістався у руки обіжник наказу совєтської армії, який починався такими словами: «Так называемая «петлюровська» армія, не раз нами битая...» Ідалі: «..Изрублено в бою 400 чоловєк...; расстреляно 359...; 41 человєк послано в Києв на провєрку...» Значить вже маємо 800 людей, тепер 100 - 110 ранених, які остались на возах і санях і нас біля 75 душ врятованих, — все це складає вихідну цифру біля 1000 людей. Стільки нас було, вирушаючи в похід в Україну. На основі різних джерел, можна було ствердити, що большевики мали 169 людей убитими і раненими. Але точного числа годі було устійнити.

Большевицька слідча комісія на чолі з «товарищем» Гамарніком і Котовським засудила на розстріл 359 старшин і козаків. Присуд виконано 21 листопада 1921 року в містечку Базар, на Волині.

Так закінчився цей похід, який увійшов до історії наших Визвольних Змагань під назвою «Листопадовий рейд», а опісля як «Другий Зимовий Похід».

М. Битинський
Пполк. армії УНР

НАВКОЛО БАЗАРУ

У трагічну історію 359 героїв-мучеників під Базаром віддавна вже вплітається досить різних оповідань, а надто накопичується і значна кількість неточностей, які туманним серпанком прикривають правдиву базарську подію. А далі, очевидно, ті неточності будуть ще збільшуватись і міцно наростати на історію Базару, викликаючи, можливо, не один сумнів щодо правдивости навіть деяких певних фактів. Щоб запобігти цьому, варто вже тепер, за досить ще свіжої пам'яти про Базарську трагедію і про первісні джерела переказів про неї, взятися за спростовання всякої вільної і невільної фальші, якою став обростати Базар.

Серед лицарів 2-го Зимового походу 1921 року та 359-ти героїв, що їх розстріляно під Базаром на Волині, особливо виділилося і уславилося ім'я звичайного собі українського рядового козака Степана Щербака. Серед багатьох героїв, що відзначилися високими вояцькими чеснотами у боротьбі за державність України, ім'я Щербака світиться особливою відмінною славою, він заслужив собі особливе право на пошану.

В селі Малі Міньки вояків із повстанської групи ген. Ю. Тютюнника по гарячому завзятому бою полонили червоноармійці і замкнули в місцевій церкві. Через якийсь час до церкви зайшли большевицькі комісари на чолі з командиром червоної кінноти Котовським і, обминаючи старшин та звертаючись до козаків, стали їх намовляти, щоб вступили до совєтського війська, обіцяючи при тому прощення і помилування за виступ і боротьбу проти совєтської влади; сам Котовський обіцяв взяти охочих, як хоробрих, завзятих бійців, до своєї кінноти. Полонені козаки були дуже схвильовані такими спокусами ворога і пригноблено мовчали·

Раптом з гурту виступив вперед Щербак: «Від себе і своїх товаришів, яких знаю, заявляю, що ніхто з нас до вашого війська служити не піде, бо всі ми бились за Україну і присягались битись до загину. Ми знаємо, що нас чекає, але знайте і ви, що смерть наша вам не проститься, і за наші муки помститься ввесь народ. А коли про вашу ганебну роботу дізнаються козаки, то вони нищитимуть все, що має якийсь зв'язок з вами, каторжани. Бийте! Ми на смерть готові!!!»

По цій рішучій вояцькій відповіді ніхто з козаків не рухнувся, а большевицькі комісари із слісними обличчями поспішно вийшли з церкви.

Отже перша з неточностей чи пак помилок, які появляються в нашій пресі, стосується саме особи одного з найбільших героїв Базару, козака Щербака, що дав таку гідну відповідь большевицьким комісарам. Плутання полягає в неточному уживанні імени Щербака. Одні називають його Степаном, інші — Федором. А був навіть такий випадок, коли один пан-отець, бувший старшина в Січовій стр. дивізії у своїх спогадах у пресі подав, що прославлений героєм Щербак, служив у нього раніш джурою і називався Микола.

Отож, три імені купчаться біля героя. Мусимо, нарешті, точно встановити і зафіксувати правду. Щодо імені Миколи, то його найлегше відкинути, не зважаючи і на свідчення старшини, що був одної дивізії з героєм Щербаком. Можливо у пан-отця і був такий джура Щербак, але це, безперечно, не той, що уславився під Базаром, бо в реєстрі 359 розстріляних базарців немає ніякого Миколи Щербака.

Натомість у тому реєстрі є справді зазначено аж два Щербаки — Стефан і Федір (під ч. 121), і це певно дало притоку до їх змішування. Однак ще у 1922 р. культ освіт. від. штабу 6 дивізії сконстатував, що справжнє ім'я героя Щербака є Степан. Це доведено тим, що Щербак сам у своїй промові до комісарів назвав себе козаком 6 Січової стріл. дивізії, а в реєстрах вояків, що вийшли в 2-ий Зимовий похід від 6 дивізії, значиться лише один Щербак з іменем Степана.

Отож таку тверду мужню відповідь дав козак Степан Щербак підступному ворогові. Козацьким словом ствердив незламну вірність батьківщині, ісповідував нашу найвищу прав-

ду, засвідчив заповіт боротьби. Подібно лише давні християни мужньо і просто свідчили перед тиранами в обличчі смерти Правду Божу і визнання своєї непохитньої віри.

Як бачиться, Щербак належав до типу людей, які непомітно і раптово виростають на героїв. До пори-часу невидимо дрімають могутні моральні сили їхнього великого духа, прикриті звичайною тихою скромністю в сірій життєвій буденщині, поки не збудять їх, не викличуть до раптової акції відповідні обставини і випадок. Без цього, можливо, ті незбагнуті духові сили людини ніколи і не збудились би і не виявили б своїх незвичайних властивостей. А збуджені якимсь душевним потрясенням чи взнесенням раптом розцвітають чарівною моральною красою і діють з вражаючою блискавичністю й ефектовністю·

Отак ніхто не знав і знати не міг приречення долі того тихого і скромного звичайного рядового козака Щербака, бо нічим особливим він себе ніде не виявляв, аж поки під трагічним Базаром не прийшов його час і судилось йому дати рішучу відсіч підступному ворогові. Звичайно, біографій таких, сказати б, раптовоявлених героїв, що виникають несподівано, здебільша у воєнних обставинах, не пишуть, бо про них з правила майже нічого невідомо, однак про Щербака на основі пізніше зібраних, хоч би і дуже скупих відомостей, дещо можна таки сказати.

Найперше про події в Миньківській церкві і про подвиг Щербака оповіли ті, кому чудом пощастило уникнути смерти по катастрофі 2-го Зимового походу і добитися знова до воячьких таборів інтернованих у Польщі. Серед тих поворотців траплялись і такі рідкі щасливці, що перебували в самій церкві і втекли з гурту полонених, коли їх вночі перетранспортовували з с. Міньок на суд до м. Базару. В таборі Щипйорно культурно-освітній відділ табору списував протоколи зізнань поворотців про різні подробиці, а в тому запротоколував й опо-

відання свідків про виступ Щербака, які в основному були між собою згідні і щодо промови його в церкві.

Мені в той час довелося працювати в таборовому культ-освітньому відділі і мати якраз справу з тими протоколами, з яких я почерпнув відомості про Щербака та характеристику його особи, окреслену його товаришами по службі. Тепер ось і витягаю з пам'яті ті уривчасті спогади.

Найголовніше, що непохибно відомо, що Щербак, як то він сам зазначив, був козаком 6-ої Січової Стрілецької Дивізії Армії УНР. Потім було певно встановлено, що він належав до складу 17 пішої бригади (не пам'ятаю, якого куреня) і впросився добровольцем до однієї з сотень 16. п. бригади полк. Р. Сушка, який очолював із своєю частиною одну з повстанських груп у Зимовому поході. Поза тим інших певних відомостей немає. Часу і місця його народження не встановлено; до дивізії вступив він в фортеці Берестя з якимсь поповненням при укомплектуванні її в тому місті. Про родинний стан Щербака та про соціяльне походження також нічого не відомо.

Далі — зовнішній фізичний портрет і внутрішній духовий образ Щербака можна менше-більше імовірно змалювати лише на основі даних його характеристики, які подавали його побратими козаки і старшини при опиті. З того виходить, що Щербак мав приблизно біля 30 років (хоч ніхто не відважився твердити це категорично), був вищесереднього росту, стрункої худорлявої комплексії; обличчя у нього також було худорляве з темним, ніби сіруватим відтінком. Волосся на голові мав наче б темне і короткі, рижуваті вуса. Погляд був у нього м'який і лагідний, який, однак, ставав іноді і суворим.

Про вдачу Щербака відкликались його товариші похвально. Казали, що був це дуже спокійний, тихий, ввічливий і делікатний чоловік, добрий, акуратний вояк-службовик і вірний щирий товариш. Найбільш, мовляв, вражала в ньому якась особлива внутрішня замкненість і маломовність. Про себе не любив нічого оповідати навіть найближчим друзям. А іноді його зосередженість у самому собі («задуманість» — як її окреслювали) і ніби нечуйність до зовнішнього світу ставали і неприємними для приявних.

На загал же, як оповідали найближчі товариші Щербака, він не цурався товариства, а іноді і сам любив забавитись у веселій компанії і навіть добре посміятися з добрих дотепів, але сам ніколи не пробував своїх сил в гуморі. Так само любив мовчки слухати чужі оповідання про різні пригоди інших,

а сам не забирав слова. Степан дуже не любив сварок і дуже часто на свій, якийсь особливий спосіб мирив розсварених, розгніваних між собою суперників.

Щербак був грамотний, одначе, як оповідали, з трудом читав книжки; його більше займали і приваблювали газети та журнали. Мабуть, як здогадувались його товариші, також і писав він слабувато, хоч, як твердили інші, завжди носив при собі якийсь засмальцований зошит з записами, можливо з піснями, бо співи дуже любив слухати, але сам не вмів співати. Курив міцний тютюн і любив при нагоді багато випити.

Про хоробрість і взагалі про вояцьку поведінку Щербака товариші його нічого певного й особливого не сказали, бо, очевидно, якимись відмінними якостями він не відзначався, з маси не виділявся. Тому й окреслювали вояцькі чесноти Щербака дуже поверхово і загально, мовляв, «був він не гірший, як ми і всі інші». Та й справді, як бачиться, був собі Щербак у буденному житті таки такий звичайний, як і всі інші вояки його оточення; був він пересічною особою з різними людськими і добрими якостями і хибами, за якими проте чаївся невидимо великий дух героя, що зразу в усій повній могутності виявився в критичний момент рішучого діяння і, таким чином, скромний і непомітний вояк козак Степан Щербак прекрасним виявом отого свого могутнього геройського духа в обличчі смерти прославив у безсмерті і своє ім'я, прославив і рідну дивізію, і все українське військо і народ, що вилонив із себе героя.

Другою суперечністю, що утворилась навколо Базару, є існування двох версій відносно місця геройського виступу С. Щербака. Дехто вважає, що його знаменита промова мала місце у церкві в Міньках, де були якийсь час замкнені полонені українські вояки перед присудом та екзекуцією в Базарі; інші ж твердять, що своє тверде слово сказав С. Щербак на місці самої кривавої розправи над готовою могилою.

Для розв'язання цього питання мусимо звернутися до первісних джерел відомостей про цю подію. Перші такі вістки про заломання 2-го Зимового походу (тоді він ще називався «Листопадовий рейд») та про нещасливу долю полонених принесли до таборів інтернованої Армії УНР у Польщі втікачі, яким по розгромі ген. Ю. Тютюнника пощастило уникнути полону і смерти. (До речі — ті перші втікачі принесли і реєстр 359 розстріляних, який зірвали зі стіни якогось залізничного двірця на Волині). Серед тих сумних вістунів були люди, що вислизнули з большевицьких рук і з-над р. Звіздаль, і з сіл

Великі та Малі Міньки, де відбувались головні події перед Базаром, а два з них були такі, що утікли по дорозі до Базару, коли полонених вели на суд із церкви у Міньках (Григор'як...). Усі ті поворотці однозгідно стверджують, що С, Щербак виголосив свою промову до комісарів у церкві в Міньках.

Ці перші свідоцтва учасників Листопадового походу були також уперше й зафіксовані в таборовій тодішній пресі Щипйорна і Каліша. Найраніш про виступ С· Щербака було надруковано в часописі 6 див. «Нове Життя», а дещо пізніше у спеціяльній дивізійній збірці «На Руїнах», присвяченій жертвам Листопадового походу в ґрунтовній розвідці про цей рейд ген. Тютюнника, де згадано й історію С. Щербака. Так само у своїх усних доповідях для таборян ще у 1922 р. старшини, учасники того рейду (прик. полк. Р. Сушко), підкреслювали геройський виступ С. Щербака у церкві.

Версія про промову Щербака перед самим розстрілом над могилою, появилася значно пізніше, і невідомо, хто саме був її автором. Такої довшої промови в часі екзекуції, очевидно, Щербак і не міг би виголошувати, бо певно комісари і не захотіли б її слухати. Правда, над могилою сказав дуже коротке підбадьорююче слово пполк· Кузьменко, після чого українське вояцтво почало співати гимн, заглушений і перерваний зараз же сальвами з кулеметів. Отож, можливо промова Кузьменка над могилою підсунула комусь думку і про виступ С. Щербака на тому місці.

Ще одне неясне питання щодо самої могили героїв. Про це також існують дві суперечливі версії. Одна з них твердить, що могилу собі копали самі полонені козаки, а інша вістка подає, що ту могилу приготовили за пару днів зігнані силою з поблизьких хуторів місцеві селяни. Очевидно, треба радше признати рацію другій версії. Бо ж, правдоподібно, самі большевики не ризикували б заанґажовувати до цього діла значну масу полонених, які могли з завзяття відмовити ганебного для них послуху. А змушувати козацтво зброєю і вбивствами без суду, який в ті дні відбувався в Базарі, певно було не в інтересах червоних, бо вони тоді якраз хотіли показати населенню України, що діють ніби на основі якогось права.

Але мимо цих припущень, один учасник Листопадового походу, що врятувався, пполк. Равич-Каменський, підтверджує саме ту вістку, що могилу для базарців викопали під примусом місцеві селяни з хуторів біля Базару. Сам пполк. Равич у той час із відмороженими ногами переховувався на одному

із тих хуторів і чув не раз оповідання схвильованих селян про копання ними могили. Те ж саме і в згаданому вже збірнику «На руїнах» подано, що базарську могилу викопали місцеві хуторяни·

Марко Боєслав

НИНІ РАДОСТИ СВЯТО
(Коляда)

Нині радости свято, Вкраїно,
Ти ж потонула в крові, сльозах.
Дикі круки скиглять на руїнах,
Гадом свище на каторгу шлях...

Без батьків діти плагуть голодні —
Заніміли веселі пісні,
Лише туга у тайги холодні —
— Там десь батько і мати сумні...

Під вікном виє буря сердито —
Стогін тюрм до хатини вліта —
На столі закривавлена свита,
У розпуці вмліла сирота.

О, не плаг! Чуєш? — Зброя клекоге!
Слухай, слухай! Дзвенить коляда...
Гей, горять вже, горять гнівом огі —
Кров боями гримить молода!

Микола Такой
Підстаршина І УД УНА

СВЯТ-ВЕЧІР 1945
(Спомин)

Сонце поволі схилялося за вершки австрійських Альп, що майоріли на південному заході. Воно розсипало свої останні гервоно-золотисті промені по шпилях гір, засвігували гарівними ялинками, немов нагадуюги скривавленому світові, що сьогодні Свят-Вегір.

Наш потяг просувався до міста Чєскє Будейовіце, залишаюги за собою зруйновані містегка і села, сліди недавних бомбардувань. Від гасу до гасу потяг зупинявся, важким, змугеним зітханням випускав горні густі клуби диму... Здавалося, що ними він хоге закрити себе перед огима ворожих летунів, що хижими шуліками накидалися на все, що ще рухалося.

Сотник Волощук, сотник Татарський, один підстаршина української дивізії «Галигина» і я їхали в одному й тому самому вагоні. Кожний з нас зайнятий власними думками, як привороженний, глядить крізь вікна кудись ген, далеко... Густим мряковинням втискається вегірній сумерк... Он, там... замерехтіла на небосклоні зірка... Свят-вегірня зірка... а далі друга... третя... Думки полинули далеко... під рідні стріхи, в далеку, а таку близьку серцю, Україну. І там сходить Свят-вегірня зірка, але... ги виглядають її і сьогодні, як колись, з надією в змугених огах... ги виглядае її так нетерпеливо розсміяна, щаслива дітвора?...

Містерія Свят-вегора сповнила серця, стиснула тугою і болем, як кліщами, серця... Згадались Свят-вегорі інші... ті, що пройшли неповоротно... Залягла гнітуга мовганка... в огах заблисли старанно приховувані сльози. Вояцьке загартоване серце ридало... юною кров'ю складало молитви у стіп новонародженого Дитяти...

Надворі гудів вітер, з шумом гнала залізна потвора далі і далі на захід. На лавці склалося бездушно моє знеможене тіло. Дух мій вітав серед рідних... Ввижався Свят-вегірний стіл, встелений свіжим пахугим сіном, прикритим вишиваним настільником, а в куті поважно зайняв місце дідух. Ввижалася вся сім'я за столом і порожне місце для когось, кого жда-

ли... А той хтось — ген, далеко, далеко від рідних, далеко від рідної землі і тільки думками шле привіт — святогні побажання. Хто в такий гас звертав би увагу на красу наддунайської низини, що втікала поза вікнами потягу?

Тужлива, повна болю усмішка зарисувалася довкола уст вояка, якого ціла істота втопилась у засвітах мрій, де тверда, жорстока дійсність розплилася в приємних спогадах недавноминулих гасів... Відгувається, як загавкали собаки... скрипнули ворота... ввійшли діти з святою вегерею побажати хресним батькам з Різдвом Христовим.... Розсміяні, щасливі дитягі облиггя, розцвілі кров'ю на морозі... А під ногами скрипить сріблистий сніг...

Христос Родився!...
Славімо Його!...
Христос Родився!...
Вгуваються дзвони, а з церкви прориваеться велигня пісня:
«Слава во Вишніх Богу
І на землі мир...»
і далі могутня коляда:
Бог Предвігний народився...
. . . .
. . . .
За нею друга, благальна молитва:
...Ісусе насіння, дай щастя Вкраїні...
Десь далеко вибух бомби розігнав усі мрії... Урвався звук церковних дзвонів, тільки зимне залізо коліс потягу ритмігно видзвонювало об рейки залізно-дорожнього шляху. Глухо загудів другий вибух! «Мир на землі» глумилась дійсність...

Потяг приставав немов би вагався, ги їхати далі, то знову рушав. Нарешті з прикрим скреготом заліза зупинився зовсім. Через декілька хвилин нас повідомлено, що сьогодні потяг дальше не поїде, бо ворожий летунський налет розбив залізнигий шлях. Можливо в ногі шлях буде направлений і ранком зможемо рушити далі в дорогу.

Ногувати в вагонах з порозбиваними шибами зовсім нікому не усміхається і ми кинули зимний потяг та пішли пішки до залізнигої станції Ческе Будейовіце, який тепер називається в мові «герренфольку» Будвайс.

Ждальня переповнена людьми, цивільними і військовими. Шум, гамір людських голосів дусився в кімнаті, наповненій димом і випарами людських тіл, а над тим всім навис нер-

вовий неспокій і напруження.

— Мамо, я хогу їсти...

Я здригнувся! Невже ж тут, в тій людській гущі я вгув плаг голодної української дитини?

— Мамо...

Я розглянувся... В кутогку завважив скулену жінку з трьома малими дітьми.

— Зажди ще трошки, Михасю... — Умугення і журба розсілися на молодому ще облиггі матері. — Зараз підемо кудись спати і тоді дістанеш їсти. — Її розгублений зір сновигав по байдужих облиггях...

Без хвилини надуми я вже був коло нещасної родини.

— На станції є кухня, де можете дістати зупи і теплого гаю для дітей. —

Мати підняла на мене свій зір.

— Там треба мати свій власний посуд, а в мене його нема — відозвалася з неприхованим болем.

Я метнувся між нашими вояками і герез хвилину приніс потрібний посуд для цілої родини. Жінка з вдягністю забрала їдунки і війшла з донею Галею до кухні, а я остався біля дітей, що цікавими огима розглядали мене.

— А де ж ваш тато? —

— На Словаггині він був з нами, але там нас захопили комуністи і забрали тата до партизанки. Так вони казали... Відозвалася тепер старша дитина, дівгинка може років з десять. — Більше його ми вже не багили...

Я з сльозами в огах приглядався дітям, як вони жадібно хлептали теплу зупу, що їм тепер мама принесла.

— Це ж сьогодні Свят-вегір... треба хог трошки якось дітей прибрати — промовила, мов сама до себе, мати і погала розв'язувати наплегники, шукаюги за гимсь, гого не могла найти.

— Куди ж ви думаєте іти звідси? — відрухово впало моє питання.

— Куди?... Десь треба дітей покласти спати...

Втома, біль і безнайдійність виливалися разом із словами. Важко зітхнувши, вона підняла на свої плегі найбільший наплегник, а менші наплегники помогла дітям закинути на плегі. Навіть найменше дитинга, що перед тим просило їсти, дістало свій клуногок також. Ми попрощались... Жінка вийшла з кімнати, держуги найменшого синка за руку і подалась

у темряву непривітного, гужого і зруйнованого міста. Я бездушно глядів їм услід. Морозний вітер завівав безжалісно... Виминаюги купи грузів з розбитих бомбами домів, мати з дітьми повільно віддалялася від станції і врешті зникла у темряві ногі.

Я хотів ще, силою навигки, гукнути їм услід «Веселих Свят», але ці слова так і застрягли мені в горлі. Це був би найжорстокіший насміх... насміх людини над людиною...

Закостенілий від морозу я довго ще неповорушно стояв перед станцією і як непритомний глядів у темряву, в якій вже нігого не багив. Перед огима стала візія другої матері — Пречистої Діви Марії, яка теж шукала ніглігу у Вифлеємі, шукала серед багатих і бідних і знайшла його щойно за містегком у бідній стаєнці. Може і ця мати-українка знайшла нігліг для своїх дітей у Різдвяну ніг 1945 року.

... А вітер невпинно шумів у вухах:

«... Ісусе, насіння, дай щастя Вкраїні...
Боже, Боже, Боже дай...»

Степан Ріпецький

СТРІЛЕЦЬКИЙ ПРАПОР — СИМВОЛ ІДЕЇ

Для нації, що втратила незалежність — історична традиція, себто свідомість своєї славної бувальщини, має надзвичайне значення. Ця свідомість і в найтяжчих для поневоленого народу хвилинах хоронить його від духового занепаду, зневіри і зледащіння, не дозволяє йому попасти в стан безідейного животіння та почуття меншевартости. Національна традиція — це велика духово-моральна сила кожного народу. Вона кріпить його сили та є джерелом його національної гордости і віри в своє майбутнє.

Давно, ще перед двома століттями до першої світової війни, повів гетьман Мазепа до кривавої битви під Полтавою озброєні полки борців за волю України. Козацькі герої підняли тоді востаннє зброю проти гнобителів батьківщини. Бій скінчився перемогою Москви. Зайшло сонце вільної України на довгі роки. Московські царі жорстоким насильством і терором закріпили своє панування на українській землі. Та не вбили славної традиції Полтавського бою. Ім'я вождя останньої збройної боротьби України за свободу, гетьмана Івана Мазепи, стало традиційним, історичним символом змагань українського народу до самостійної державности.

Минули довгі роки... В літі 1914 року над українськими землями знялася пожежа світової війни, яку підготовляла і розпалила своєю загарбницькою політикою царська Росія. Впродовж понад 200 років намагався цей ворог України доконати свій злочинний плян знищення українського народу, як самостійної нації. Московські царі боялися втратити панування над Україною. Зокрема дуже боялися вони існування поза кордонами Росії вільного джерела української ідеї, яким тоді була українська Галичина. Тому Москва розпочала війну, щоб зліквідувати це мазепинське зніздо.

І тому у тій історичній хвилині не могло бути в нікого з українців найменшого сумніву про те, що робити та за що і проти кого боротися. Одна єдина думка, велика мазепинська ідея, диктувала тоді українському народові єдине бойове гасло: «До бортьби проти історичного ворога України, проти Росії! За визволення українського народу! За вільну самостійну українську державу!»

Впродовж одного тільки дня постав у тому історичному моменті єдиний керуючий політичний центр: Головна Українська Рада. Не було ніяких групово-партійних амбіцій, ані суперечки за першенство. Усі стали рівні перед небезпекою заглади нації· Прийнято засаду паритету. Головна Українська Рада була нашою повноправною політичною репрезентацією. В її склад входили вибрані всенароднім голосуванням парляментарні і соймові посли та представники усіх трьох політичних партій. Це був дійсний та правно леґітимований провід українського народу. Відчуття і розуміння спільного національного ідеалу було тою силою, що об'єднало усіх.

Головна Українська Рада звернулася до українського народу з маніфестом, що проголошував: «Історичний і найбільший ворог України, що грозить їй загладою, мусить бути пораженний і розбитий, а на руїнах царської імперії має постати вільна, самостійна Україна!»

Українська Боєва Управа закликала українську молодь ставати в ряди добровольчої військової формації Українських Січових Стрільців словами: «До зброї! З оружям в руці зміряємось з відвічним нашим ворогом!»

Могутній бойовий клич пролунав по українській землі. Об'єднаний народ станув під січово-мазепинським прапором до боротьби з Москвою. Була це незабутня радісна хвилина у тій грізній добі.

На поклик маніфестів зібралося у Львові, Стрию і інших містах понад 20 тисяч української молоді, ведені своїм патріотичним почуттям, із радісним і гордим захопленням. Через ворожу інтриґу польських верховодів обмежено їх число до 2500.

Так постало Українське Січове Стрілецтво, як збройна сила українського народу, що виступила на побоєвище світової війни, щоб засвідчити перед світом, що український нарід нарівні з іншими поневоленими народами зголошує своє природнє право до незалежного життя. Так стало Українське Січове Стрілецтво творцем живої української традиції і лучником нашої сучасности з минулим.

Не засвоївши ще достаточно основ воєнного ремесла вирушили перші стрілецькі сотні на карпатський фронт, де вони вже при кінці вересня 1914 р. прийняли бойове хрещення· Пішли в перший бій. Були перші вбиті і ранені. Вперше від бою під Полтавою пролилась на історичнім побоєвищі світа — українська кров — за Україну, кров перших українських вояків

новітньої доби історії України. Вимарш перших сотень УСС на бойовий фронт в Карпатах та їх перші бої з московським військом у вересні 1914 р., стали початком новітніх визвольних змагань українського народу та його збройної боротьби за незалежну державність.

Як промінь сонця проганяє нічну темряву, так збройний виступ Українських Січових Стрільців освітив українську землю. З темряви забуття виринув український нарід не як пасивний об'єкт, а як активний творець своєї новітньої історії.

Чотироденний кривавий бій, що відбувся в травні 1915 року на горі Маківці, був іспитом зрілости вояцьких і бойових якостей Українського Січового Стрілецтва, даючи українському народові нові великі цінності: новий тип українця та вартісного вояка. Командування армійської дивізії, в склад якої входили УССтрільці, так висловилось у своїм наказі про цей славний бій: «Боротьба була важка і вимагала жертв. Українські Січові Стрільці двічі рішили бій у нашу користь. Вони можуть гордо глядіти на свої подвиги, бо повсякчасно лишиться в історії слава їхніх хоробрих діл та золотий лавровий листок в історії їхнього народу».

Славний бойовий похід УССтрільців, що почався із Карпатської України, продовжувався по всьому просторі великої української землі: крізь засніжені звори і хребти Карпат, через Дністер, широкі лани соняшного Поділля, через Збруч, правобережну Україну, понад Чорне Море, вгору Дніпром, через Хортицю і запорізькі степи. Бачив їх і золотоверхий Київ і старинний Львів, на вулицях яких Українські Січові Стрільці значили своєю кров'ю соборну волю української нації.

І лишали УССтрільці на своєму бойовому шляху найдорожчі пам'ятки, найцінніший дарунок для майбутніх поколінь: стрілецькі могили, розсіяні по всій Україні. Культ стрілецьких могил створив величаву національну традицію. Багатотисячні свята в пам'ять Українських Січових Стрільців, поляглих на горі Маківці, Лисоні та других місцях, були всенароднім плебісцитом почувань українського народу для ідеї, за яку клали голови Українські Січові Стрільці.

Леґенда і слава піднесли УССтрільців на свої крила і несли вперед. А разом з тим йшло те, що найкраще в людській культурі — пішло мистецтво, поезія, пісня. Живим полум'ям вибухла із стрілецьких лав нова стрілецька пісня, що стала джерелом нашої національної гордости та за своїм змістом була програмою дії і боротьби українського народу в той час

першого його збройного зриву за волю. У найкращій і найпопулярнішій стрілецькій пісні «Гей, у лузі червона калина», що була гимном УССтрілецтва, поставлено виразно основну мету стрілецького походу: «визволення України із московської неволі».

Українські Січові Стрільці ввели Україну в нобу добу її історії. Вони промостили шлях для дальшої збройної боротьби українського народу за власну державність. Вони її почали і підготовили. Цю історичну ролю Українського Січового Стрілецтва зобразив прекрасно наш політичний ідеолог, сл. п. д-р Володимир Старосольський у своїй святочній промові у Львові 1934 р. з нагоди 20-ліття УСС, де він сказав:

«Прийшли після виходу в поле Українських Січових Стрільців речі і події великі, що закривають собою почин УССтрільців, що виорали в свідомості і відчуванні українського народу борозди куди глибші... Але одне є певне: *Українські Січові Стрільці були початком лявіни.* Хоч лявіна яка велика, хоч її маса більша від малої тільки жмінки, з якої вона почалася — проте оця жмінка, про що слід завжди тямити, була початком лявіни. Та цього не забудеться і тоді, коли згине «в сірій мряці слід по журавлях...»

Визвольна ідея Українського Січового Стрілецтва, що зродила Стрілецький чин — живе по сьогодні. Вона не загинула, вона діє ще далі своєю давньою силою та жде на своє здійснення. УССтрілецтво — це не тільки минулий спомин про його бойові дії· Це діюча по сьогодні ідея, та жива актуальна всеобіймаюча програма дії сучасного українства.

Український народ по сьогоднішній день перебуває в тяжкій неволі, під жорстоким гнетом і терором московської тиранії. Україна, як і в 1914 році залишилася частиною російської імперії. І ті самі бойові гасла: «До боротьби проти історичного ворого України, проти Росії! За розбиття московської імперії! За визволення поневоленого українського народу! За вільну, самостійну українську державу!», гасла, що їх підняв у 1914 році український народ та за яких здійснення розпочали Українські Січові Стрільці збройну боротьбу, ті самі гасла і сьогодні є єдиним програмовим наказом усього свідомого українства. Той самий наказ спрямовує сьогодні всі зусилля та всю боротьбу українського народу до тої самої мети, за яку почалася наша боротьба перед 56-ти роками.

Дуже актуальною є також сьогодні ця загально-людська мотивація виступу УССтрільців проти Московщини, яка

і сьогодні є моральним арґументом українського визвольного руху.

Після бою на Маківці Загальна Українська Рада звернулася до Українських Січових Стрільців з такими словами: «Україну свободолюбну, що змагає до ідеалів демократії, правди і справедливости — ви вивели на світову арену. Ви доказали, що українці не хочуть і ніколи не можуть бути союзниками темряви, реакції і деспотизму, до останньої краплі крови будуть боронити дорогоцінних скарбів вселюдського поступу, свободи і рівноправности народів перед загарбницькою рукою російського царату».

А Союз Визволення України, що репрезентував тодішню українську політичну еміґрацію з Росії, проголосив тоді у своїй плятформі таке програмове кредо: «Об'єктивна історична конечність вимагає, щоб між Західньою Европою і Московщиною постала самостійна українська держава. Потрібно це для осягнення і утривалення европейської рівноваги. Українська справа є рівночасно справою европейської демократії».

І сьогодні, як і перед поверх 50-ти роками, черпає український народ свою моральну силу і допомогу в своїй боротьбі проти московської тиранії з того самого джерела високих універсальних ідей вселюдської культури, демократії і свободи людини та рівноправности народів. І сьогодні стоїть український народ в одному фронті з народами вільного світу в тяжких змаганнях проти загрози того ж московського імперіялізму та бореться за ті ж національні і загально-людські ідеали, за які боролися і вмирали УССтрільці.

Понад усі відомі нам факти і події бойового шляху Українських Січових Стрільців, що стверджують високу мету стрілецького походу — найкращим і недискутованим документом історичної ідеї Українського Стрілецтва є символ тієї ідеї, який воно створило у формі власного Стрілецького прапора.

Як поневолена і недержавна нація — ми не мали до першої світової війни власного національного прапора із нашою державною емблемою, який своїм змістом і формою репрезентував би увесь український народ та був висловом змагань і боротьби усього, соборного українського народу.

Запропонований ще в серпні 1914 року австрійськими чинниками синьо-жовтий прапор, з австрійським чорним орлом з одної і з галицьким левом з другої сторони та із чорно-жовтими австрійськими стрічками на держаку — не був прийнятий ні УССтрілецтвом, ні Боєвою Управою. Українські Сі-

чові Стрільці рішуче відкидали впродовж свого існування всякі спроби з боку чужої влади, які нарушували б їх національну честь і гідність. Вони хотіли тільки під українським національним прапором виступити до боротьби за волю України та зберегти свою національну окремішність.

Коли після карпатського періоду боротьби на весні 1915 року стала дуже актуальною справа придбання власного прапору УСС — тоді виринула невирішена до того часу проблема: як має виглядати наш прапор, зокрема наша національно-державна емблема? І далі: чи вживана досі в Галичині емблема лева є вірним і правильним знаком і символом всеукраїнської і соборницької ідеології Українського Січового Стрілецтва? Це питання розв'язали УССтрільці по лінії їх основної ідеології, а саме: Українські Січові Стрільці не були військом галицьким. Від першої хвилини свого існування вони були і все хотіли бути тільки військом українським. Хоч посвоєму особовому складі УССтрільці — це сини галицької вітки українського народу, але по своїй ідеї, політичному світогляді та меті своєї боротьби були висловом української соборности, всеукраїнської державности. Столиця України Київ і могила Шевченка над Дніпром були символом найвищої ідеї УССтрільця.

Ми є в щасливому положенні, що в нашому Історичному Архіві УСС збереглися високоцінні документи, які виразно і ясно свідчать про соборницькі мотиви і всеукраїнські ідеї Українського Січового Стрілецтва при творенні Стрілецького прапора на переломі 1915/1916 рр. Згадуваний уже вище політичний ідеолог УСС, д-р Володимир Старосольський, так м. ін. писав 20 серпня 1915 р. до Боєвої Управи в імені УССтрілецтва, про його думки і бажання в справі прапора і гербу УСС:

«Справа гербу України досі не рішена, а справа ця немалої практичної ваги. Герб символізує нас назовні, перед світом, як одноцілу націю і безперечно з огляду на освідомлення світа про Україну є справа гербу першорядної ваги. Момент історичної вірности тут другорядний. Рішати повинна політична вага та значення гербу, він мусить означати Соборну Україну. З тої причини ми є проти лева. Він (нехай, що історично вірний) є гербом самої тільки Галичини». В другому листі від 5 квітня 1916 р. писав д-р Старосольський: «Загально признаного гербу Соборної України досі нема. Такий герб є безумовно потрібний. Висновок: він мусить бути створений. Тому, що історія не переказала нам такого гербу, то і

герб, який установимо, не може мати прикмет історичної вірности. Натомість історичне свячення дістане він через те, що постане і буде уживаний в історичну хвилину... Стрільці домагаються гербу соборної України...»

Ми передали докладно думки і бажання УССтрілецтва з-перед 56-ох років, які найкраще доказують та свідчать: якими ідеями керувалося УССтрілецтво та за що воно боролося.

Вслід за тим Українське Січове Стрілецтво вперше в новітній історії створило соборний український герб в об'єднаному виді київського Архистратига Михайла і галицького лева, що символізував соборну українську національно-державну ідею та був уміщений на прапорі УСС. І в цьому також першенство і новаторство Українського Січового Стрілецтва.

Коли в два роки після цього була створена над Дніпром самостійна і незалежна українська держава — Українська Народня Республіка — тоді за ініціятивою президента Української Центральної Ради проф. Михайла Грушевського був щойно установлений державний герб України у формі тризуба, що був державним гербом-знаком київської держави Володимира Великого. Від тої хвилини цей новий державний герб Української Народньої Республіки став також єдиним символом і знаком державницької і соборницької ідеології Українського Січового Стрілецтва, коли здійснилась ідея його борців поляглих на Маківці, Лисоні, на вулицях Києва і Львова, коли постала самостійна і соборна держава українського народу — Українська Народня Республіка.

Федір Цимбалюк-Обигенко

ДОБРОВОЛЬЦЕМ У ПОЛОН

(Гляди «Останній бій під Фельдбахом» — г. 5)

Залишивши Фельдбах за нами, ми вирушили трьома групами на захід. До краю змучені й голодні а до того ще й без будь-яких інформацій що діялось довкруги нас ми почувалися доволі непевно тим більше, що не було у нас запасових харчів. Країна була для нас чужа і, хоча ми й були в німецькій уніформі, але австрійське населення ставилось до німців-прусаків дуже вороже і їхнє наставлення супроти нас мінялось щойно тоді, коли вони довідувались, що ми не німці. Але в розмови входити тут не було часу. Наші групи скоро розлучились і ми як ті кобзарі розходились, хто куди хотів, чи краще, хто куди вважав за найпевніший шлях, щоб якнайскоріше віддалитись від совєтських військ.

Головним нашим завданням було перейти ріку Мур ще заки той терен захоплять совєти та перетнуть нам шляхи відступу. Я залишився зі своєю групою, яка начисляла сім осіб: рой. Я. Лучків, чотовий 3-ої чоти 5-ої сотні Г. Чумак, М. Ярошенко, Височанський та ще двох стрільців з інших чот, яких прізвищ я не знав. При заході сонця ми щасливо перейшли ріку Мур у якомусь малому містечку чи великому селі а звідтам взяли напрям на містечко Твінберґ· Терен був гористий, покритий малими лісами й наша дорога зовсім не була легка, але й наша сімка, складалась із добірних хлопців.

Прямуючи все польовими дорогами, натрапили ми на якесь господарство і рішили ми тут дещо підкріпитись. Заходимо на подвір'я, аж тут напроти нас йде середнього віку баворка*). «Ми хочемо купити щось з'їсти», — кажемо їй на самому початку, бо гроші у нас були. Баворка почала відмовлятись кажучи, що немає нам що продати. Не було іншого виходу як удатися до погроз. Тоді ми їй заявили, що ми самі пошукаємо за харчами й заберемо все, що знайдемо, якщо вона добровільно не схоче продати. Побачивши, що ми всі озброєні, жінка зм'якла й винесла нам велику австрійську бу-

*) Бавор, баворка — з нім. селянин, селянка.

ханку хліба завбільшки решета, смальцю та відомого австрійського напитку з яблук «мост»-у.

З'ївши це все, ми подякували баворці й подались дальше в дорогу, долиною поміж горами. Хоча ми й не відпочивали ще як слід, але підкріпившись, почувалися багато краще, а декому навіть і гумор почав привертатись. Десь біля 1-ої ночі ми дійшли до першого пункту Червоного Хреста, де роздавали харчі для перехожих вояків. Ми також дістали по одній кохлі зупи та по картоплі «в жупані» і це було все, що Червоний Хрест мав до диспозиції і все, що ми могли там дістати.

На цьому пункті зібралось чимало німецьких вояків, які лежали на землі та відпочивали. Все це надавало враження деякого затишку і ми зробили те саме· Полягали на землі та скоро заснули кріпким сном. Щойно ранішня роса збудила нас зі сну. Хоча ми не спали довго, все ж таки це вже був відпочинок. Ранком ми одержали ще подібну до попереднього дня порцію харчів і вирушили дальше в дорогу.

З нашої групи залишилось уже тільки п'ять осіб і ми ще того самого дня дійшли до містечка Твінберґ. Тут ми побачили великі військові з'єднання усіх родів зброї, які відходили в напрямі на місто Юденбурґ. Тут ми також довідалися, що сюди переходили частини нашої Дивізії у тому самому напрямку. Наших частин ми тут не стрінули, за виїмком окремих вояків, які були замішались між німців.

Ми перейшли містечко і прямуємо дальше у північно-західньому напрямку на Юденбурґ. Дороги забиті колонами німецьких частин і ми замішались поміж них. Голод мучив нас неможливо і ми рішили звернути на польову дорогу і по дорозі роздобути харчів. Через деякий час ми натрапили на якесь господарство й зайшли на подвір'я. Побачивши групу вояків, бавор підійшов до нас і ми просили його продати нам трохи харчів. — Вже другий день відступаємо із фронту й немаємо ніяких засобів для харчування· — Але наша людська бесіда зовсім не промовляла до серця бавора і він з криком відповів нам, що нічого немає.

У відповідь на його крик я зняв з руки свій ручний годинник і подав баворові, заявляючи, що ми хочемо за нього буханку хліба. Не знаю, що сталося з бавором, але він дещо зм'як і сказав, що він хліба немає, але може зварити нам картоплі. Великого вибору у нас не було і ми погодились і на

картоплю. Ми посідали на подвір'ю і через якої пів години бавор виніс нам миску вареної картоплі.

Сонце, що щедро обдаровувало нас своєю теплотою, почало хилитися до заходу, ховаючись за високі шпилі Альпів. З'ївши картоплю, ми вирушили дальше в дорогу. Заки ми дійшли до якогось малого села на землю насіла тепла травнева ніч і ми переночували під придорожніми будинками, а ранком вирушили дальше до Юденбурґу.

По дорозі паслось багато залишених німцями коней, деякі навіть осідлані. Одного із таких коней вдалось мені зловити і я, притягнувши сідло, вискочив на нього, і так став вершником. Їхав я верхи на коні а мої товариші продовжали йти пішки. Незабаром опинились ми на розлогій долині перед Юденбурґом, де зібралось уже багато різних військових частин. Тут на мене чекала приємна несподіванка, бо я зовсім випадково зустрівся із своїм братом Лаврином, який був у 31-му полку і ми вже довший час із собою не бачились. Крім брата зустрів я тут ще й інших моїх друзів ще з Українського Леґіону Самооборони, як Малишко, Петрук, а також і чотового Гончаренка, який мав зломану чи поранену ногу й не міг ходити· Зраділи ми всі дуже із нашої зустрічі й постановили держатись на дальше разом, а Гончаренкові я подарував «свого» коня і він уже міг триматися разом з нами.

Але наша радість довго не тривала, бо наспіла вістка, що совєтські танки перетяли нам дорогу відступу. Це викликало велику паніку а скріпила її ще більше кавалерія, якої тут було дуже багато. Вона почала втікати верхи на конях, хто куди. Крім українських частин знаходилися там ще й німецькі а також і частини РОА. В тій паніці наша група знову розбилась, зник десь на своїм коні Гончаренко і як виявилось пізніше, його там же большевики так і залапали в полон. Г. Чумак та М. Ярошенко, які йшли з нами, загубились також, за те приєднався до нашої групи мій брат Лаврин та Малишко і тепер ми уже знову цілою п'яткою тільки в іншому складі вирушили в гори, прямуючи на південь. Погано було тільки те, що у нас не було ніяких харчових запасів і розглянувши терен на військовій карті, ми вибрали напрям на місто Фрісах. Ішли ми здебільша польовими і, проминувши містечко Йона, від цивільного населення довідалися ми, що там знаходились уже совєтські війська. Обійшовши це містечко ми переночували в горах, у якійсь шопі, а ранком вибрались дальше на Фрісах, до якого добилися, щойно десь в обідню пору.

В переході через місто мій брат стрінув свого товариша ще з дому, якого німці силою вивезли на працю і тепер він уже готувався повертатись домів· Ми переказали ним нашій мамі, що ми живі і здорові та відійшли на захід.

Через деякий час ми ще йшли бічними дорогами а вкінці зійшли на головну дорогу, що провадила на місто Фельдкірхен. По обох боках дороги лежало різне державне добро залишене урядовцями, включно із знищеними касами. В одному місці дорога прямо була вкрита порваними на куски німецькими грішми. Не доходячи до міста Фельдкірхен, ми знову звернули на бічну дорогу. День добігав кінця і нам треба було розглядатись за нічлігом. Ми зайшли на подвір'я якогось господарства. Цим разом знова зустріла нас старша вже віком баворка, яку ми запитали чи не могла б вона продати нам щось з'їсти, та чи недозволила б нам десь на своїм господарстві переночувати. На наше здивування вона віднеслась до нас дуже ввічливо й пообіцяла дати нам їсти та сказала, що можемо переночувати в стодолі. Жінка цікавилась хто ми такі й почала розказувати нам, що один її син загинув на східньому фронті, а другий останньо перебував на західньому фронті.

Видно було, що жінка співчувала нам, чи може краще, дивлячись на нас, думала про свого сина, який мабуть знаходиться десь у подібній ситуації.

На другий день рано баворка дала нам ще й добрий сніданок і ми, подякувавши їй за гостинність, подались до Фельдкірхен.

Десь біля 1-ої години пополудні добились до міста Фельдкірхен· Дорога до міста вела через міст на річці, де вже стояла англійська варта. Це додало нам трохи самопевности, що найгірше за нами. Свою зброю ми із жалем повикидали в річку, бо вона нам уже не була потрібна. Я залишив собі в кишені, ще на всякий випадок, пістолю, бельгійську десятку. Ми пройшли спокійно попри англійську варту на мості і вона зовсім нас не займала. Тут побачили вже стрілки-дороговкази Української Дивізії, що вказували куди йти до збірного пункту Дивізії. Звідти попрямували ми за ними.

Збірний пункт частин Дивізії знаходився в розлогій долині поміж горами, зараз таки на захід від міста. Тут застали ми, мабуть із десяток наших дивізійників, які вигідно спочивали під своїми шатрами. Вони поінформували нас, що частину Дивізії, яка тут уже зібралася раніше, англійці відвезли до міста Шпітталь, де створено загальний збірний пункт Дивізії. Вони ж самі не збирались туди а плянували дістатись дальше на захід до міста Зальцбурґ. Намовляли і нас до товариства, але ми відмовились від того, бо хотіли злучитись із рештками Дивізії. Ще того самого дня ми вибрались через гори навпростець до міста Шпітталь (Каринтія)· На вечерю ми вже ніде не вступали, бо в горах господарств не було, а переночували ми в якійсь шопі, де на зиму складали сіно. На другий день десь біля 4-ої години по полудні ми змучені й голодні зійшли із ліса прямо на площу де вже зібрались були тисячі дивізійників. Було це 13-го травня 1945 р. і тоді почався мій полон, до якого мене ніхто не брав, ніхто не силував, а прийшов я до нього «добровільно» у тих складних обставинах. До двох тижнів англійська військова влада перевезла нас із Шпітталь в Австрії до дійсного табору воєнно-полонених біля села Беллярія над Адрійським морем в Італії.

Справа здобуття Української Держави — це справа цілої української нації а не якоїсь кляси чи партії.

Симон Петлюра

Несем Тобі не ливан й миро,
Ані не злото-серебро,
А наше вбогеє добро:
Любов, прив'язання і віру.

І молимо Тебе, о Христе,
Дай однодушність усім нам:
Родинам, селам і містам,
І добру волю й серце гисте.

Р. Купгинський

ЗІ СВЯТАМИ РІЗДВА ХРИСТОВОГО

ТА З НОВИМ РОКОМ

ЩИРО ПОЗДОРОВЛЯЄМО

ВСІХ ШАНОВНИХ ЖЕРТВОДАВЦІВ

ЯК ТЕЖ ВСІХ ПОВАЖАНИХ ЗБИРАЧІВ

ЛИСТОПАДОВОЇ ЗБІРКИ

Христос Родився! *Славмо Його!*

СУСПІЛЬНА СЛУЖБА КОМБАТАНТІВ

Валентин Сімянців

РУШНИЦЯ В ЛАВІ

Так помаленьку ми попрощалися з Поділлям і опинилися на Київщині. Сам я народжений та до того часу прожив на Лівобережжі на Харківщині та ще й сто кілометрів на північний схід від Харкова — туди під кордони. І оце вдруге переходив Україну вздовж. Перший раз зі сходу на захід і то більше у вагонах, а тепер зі заходу на схід верхи на коні. Кожна з областей має свої особливості. На Поділлі мене здивували кам'яні огорожі — не наші хворостяні тини. Кидалась в очі більше загальна українська свідомість та европейськість населення: більше капелюхів на людях, а не картузів, черепиці більше на дахах. І вже зовсім нове — в містечках жидівські хати і крами навколо головних майданів. Деж таке на Харківщині, де і взагалі жида не побачиш, хіба почути можна, що жиди в місті є.

На Київщині теж середини містечок в жидівському посіданні. Ми, кіннота, мало бували в містечках, бо потребуємо фураж для коней, а це легше дістати в селах.

Київське село здивувало мене своєю свідомістю і не тільки щодо свого патріотизму, а і свого значення. Можна було у всяких формах і на всякі лади сказане зрозуміти: «ми ,селяни, сіль землі української». Так радісно було це чути.

Нова гарна хата. Молодий, може років тридцяти, дядько носить огріту воду з поминиці худобі.

Наша, звичайно, постіль тоді — солома на підлозі прикрита рядном, іноді подушки під голови, частіше підвищення з тієї ж соломи чи околоту. Коли б хтось зараз зідхнув зі співчуття — так наперед кажу йому, що він у галичан «туман дев'тнадцятий» а у нас так таки дурень набитий: та тож така розкіш відпружити м'язи на чистій, пахучій соломі і ніякий найліпший матрац не такий пружний, як та солома.

Я приїхав на постій раніше других. Упорався з конем. А знаючи, що завтра ще перед світом вирушаємо і, чекаючи хлопців, натягся на тій розкішній постелі.

Дядько носить помиї далі, тітки не видно, не чути і дітей, — десь на другій половині хати. Як дядько набирає відра, перекинемося словом, а як лишуся сам, розглядаю хату. Ікони в рушниках, зілля, чи квіти сушені. Між вікнами портрет Шевченка теж

прибраний рушником. Чистеньке таке все, на вікнах фіраночки. Попід стінами широкі з товстої дошки лави.

А що-то там зі споду прибито до лави? Звичайно, зі споду до лави нічого не прибивають. Обмацав — як завертка. Дивлюсь трохи далі — друга завертка. На що?

Повернув одну завертку — зсунулася рушниця, повернув другу і мені в руки лягла чистенька, як нова, кавалерійська рушниця. Дивлюсь і набій доданий — стріляй відразу! Хто б такому всьому не здивувався? Взяв рушницю в руки тай розглядаю лежачи. А як чую, що іде дядько, положив рушницю на місце, тільки набої лишив у себе.

Цікаво, хто ж наш дядько? Чи друг, чи ворог? Нащо рушницю має в хаті? Чому набій доданий? В кожному разі тепер так скоро не стрільне.

А далі все по старому. Дядько тяга помиї, я лежу як раніше, тільки пильніше приглядаюся дядькові.

Гарний дядько! А втім, хто його зна? Діло воно таке — тепер найменше треба вірити комусь, а найбільше тільки собі. Хто з ким і проти кого сьогодні підняв меч?

Тепер мені у цій хаті все було цікаве, але покищо нічого більше «не відкрив».

Загомоніло в дворі. Виглянув у вікно — наша кватиря. А за хвилину вже всі в хаті. Чи добра стайня для коней? Чи замовив вечерю, що на вечерю?

— «Наїстеся, не бійтеся!» — відказала тітка, що, мабуть, з цікавости прийшла подивитися кого «принесло» в хату.

Хлопці розступилися, чемно вітаючись, і тітка, таки як краля, пройшла до середини хати.

— «А що дасьте на вечорю?» — вирвалося у когось.

— «У мене чоловік не питає, що на стіл поставлю, те їстимете, а подивіться який?» З грайливою погрозою відказала тітка, натискаючи на кожне слово.

І тітка гарна! Як не краля, так молода римська матрона справжня. Все у неї таке правдиве, щире. І на якого дідька забрали у мене спокій з тою набитою рушницею?!

Село велике і на цей раз нашу шістку розділили на дві хаті. Це робилося на улегшення тим, хто нас і наших коней годував, нашим селянам.

По малій суперечці, хто до якої хати, хлопці розійшлися. Одні повели коні до сусіда, а інші пішли поратися біля коней. Знов я лишився в хаті сам. Коли я виглядав за хлопцями у вікно,

як вони в'їжджали до двору, зауважив довгенький папірець, прип'ятий до лутки вікна. І хоч звернув увагу та не було часу розглядати. Тепер же, коли лишився сам, пригадав той папірець і пішов розглядати ліпше. Все мене в цій хаті тепер насторожувало. Читав той папір і не знав, що воно таке? Було друковано на машинці: «1 чота». — «Чотовий командир», далі підстаршини і до тридцяти рядових козаків. Так і написано: «Козаки». Назви як і у нас: чотовий, ройовий... Щоб наша піхота тут була? Ні, тут нікого не було, сам господар казав мені.

Пішов ніби подивитися на свого коня і розказав хлопцям і про набиту рушницю і про список. Звичайнісінькі набої хлопці дуже уважно розглядали — всяко здогадувалися, але нічого певного. І вирішено — покищо нічого не робити, але бути непомітно насторожі.

Сіли за стіл до вечері. Господар поставив пляшку самогону. Випили першу за господиню, як звичай каже. Думаю, а що воно буде, та й кажу:

— «А тепер вип'ємо за здоров'я пана Чотового!» і назвав прізвище. І господар випив, і нічого, так ніби і треба.

— «Так, — кажу потім — це ваше прізвище?»

— А так» — господар до нас.

— «І ви чотовий командир?» — Притакнув і на те.

Тут уже всі разом почали розпитувати, що це за військо.

І пан Чотовий нам розповів, що їхнє село може поставити сотню (щось дуже чисельну, чоловік до трьох сот). Мають своїх командирів і навіть відбувають вправи, і з другими селами в постійному зв'язку.

Питаємо: «Вільне козацтво?»

— «Ні. Організована самооборона і цілий район може виставити досить поважну кількість сотень».

Після вечері пішли подивитися на коні, а одного післали розповісти начальству про все, що бачили і що чули. А там уже знають і — мовляв — спіть спокійно.

А мене муляла рушниця пана Чотового. Коли вернулися від коней до хати, я показав хлопцям, як витягається рушниця і навмисне довго розглядали, аж прийшов до хати господар.

— «Гарна!» — показую йому рушницю. Він пізнав зразу свою зброю.

— Положіть на місце», з ноткою розказу, але без злоби, водячи по нас очима, ніби хотячи вгадати, хто йому таку каверзу вчинив, наказав господар.

— «Положити, то положу, але скажіть, на що так ховаєте рушницю?»

І тут нам пан Чотовий продемонстрував: оборонні хитрощі, винахідливість і вправність.

— «От — каже він — ви зайшли до хати, приміром, а я сиджу на оцій лаві». Сів на лаву і сперся обома руками об край лави — так як сідають поморені люди.

— «Сиджу, а ви стоїте».

— «Стоїмо» — відповіли ми.

— «А тепер я стою!» І встав з рушницею в руках. Це було так блискавично, що ми таки були дуже здивовані.

Розказував нам пан Чотовий, так би мовити, операцію по розділам: завертки натискуються вказівними пальцями, а рушниця підхоплюється долонею правої руки біля замка. Все це потребує часу рівно стільки, щоб підвестися з лави, встати і то не помалу, а так звичайно, як встають люди.

Подобалось нам то дуже. І ми вправляли цей «фокус» та не так швидко виходило, як у пана Чотового.

Подивився господар і в рушницю, тай погрозив мені пальцем. А як довідався, що у нас дуже обмаль набоїв, пообіцяв і дав нам перед виїздом, на прощання, по цілій скринці.

Ну і скажіть, чого ми програли, коли мали таких людей?

ЗА ДРУЗІВ МОЇХ

Думкою в минуле

Погідний і теплий був серпень 1944 року. Вітрець грався з налитими повними колосками золотистого жита і пшениці. Радувалася душа хлібороба в очікуванні гарного жнива. Але якого?

Ріка Німан плила спокійно срібною лентою поміж тими ланами. Пливла гладко і певно. Дивився я на красу Німану, глядів на той гарний урожай, а думками линув до моєї Холмщини.

Яка химерна доля закинула мене українця — холмщака сюди, на прикордоння Білорусі і Литви? Хто кинув мене сюди, щоб тут стати на прю з ще невідомими мені ворогами — москалями? Бо перших моїх ворогів — поляків я пізнав ще від малого хлопчика. Я сам уродженець Холмщини. Уродженець села Кадлубиська, 15 км· на схід від Замостя. Я є сином тої вітки української землі, з якої поляки пробували висмоктувати всі українські життєві соки. Нам, мешканцям тої землі, не тільки зобороняли говорити, але й молитися по-українськи, тай молитися не було де. Бо наші православні святині вони поруйнували, мордуючи і винищуючи ввесь свідомий український елемент, якого правду кажучи, і так було мало. Гасили, де попало, вогні, національної свідомости. Намагалися погасити і ті іскри, які ще жевріли в глибині наших сердець. Та не вдалося їм цього зробити. Ті іскри при першій нагоді спалахнули ясним полум'ям і розпалили національний вогонь.

Мою першу національну свідомість брав я від мого старшого брата. Полуда зникла мені з очей. І хоч як старався учитель - поляк в польській школі втовкти мені в голову, що я син польського народу, проте я вже міг відрізнити правду від фальшу. Великою полегшою був для нас 1939 рік. Польське «моцарство» розлетілося за 17 днів і ми легше віддихнули. Прибули нам на допомогу наші брати з Галичини. Почалася культурно-освітня праця. Ми вільно заговорили нашою рідною мовою, не потребуючи ні перед ким ховатись. За тих пару років, віками мучена Холмщина сказала отверто, що вона є частиною великого українського народу· І важко, дуже важко довелося холмщакам за це потім терпіти, як від червоних москалів, так і від «людової Польщі». Та не хочу тут того наводити, бо про це все відомо українському загалові.

Я полюбив моїх братів галичан-українців і при кожній нагоді старався їм за це віддячитись.

Над тихим Німаном

Минали роки. Я, як і багато інших українців, опинився у військовій частині, де дослужився ранґи підстаршини. А нас, замість того, щоб кинути в Галичину, де большевики почали наступ, — кинули на північ в околиці Ґродна. Мені довелося командувати відділом важких кулеметів з чистою українською обслугою. Зайняли ми позиції на лівому березі ріки Німану. Окопали ми наші кулемети і добре замаскували становища. Десь далеко на сході важко гупали гармати. А у нас було спокійно. Стрільці дещо перекусивши, почали розмову. Мовляв, пощо їм тут наказано займати становища, коли фронт ще так далеко· Але над вечір прийшла вістка, що большевики розбили здеморалізованих німців і тепер швидко просуваються на захід. Ми в ночі виставили подвійні застави і напружили нашу увагу. Але ніч пройшла спокійно. Тільки над ранком, на ліво від нас почулися короткі кулеметні серії, що швидко втихли.

На правому березі Німану розкинулося невеличке село. Глядачи в далековид, я не зауважив нічого підозрілого. Село неначе вимерло. Чути було тільки гавкання собак і кудкудакання курей. Втім з одної хати вийшла молода дівчина і попрямувала до гойдалки, яка була зачеплена до товстої гілки черешні. Сіла собі в гойдалку і спокійно почала гойдатись. По деякому часі вийшов з хати вже літній мужчина і почав з дівчиною розмову. Глянувши на них, мене взяла охота з ними порозмовляти і дещо довідатись. Отже я, роздягнувшись, переплив ріку і підійшов до них. Вони були білоруси· Я спитав їх, чи не бачили вони большевиків. Старий відповів:

— Ні, їх тут не було.

— А де ж люди поділися з села? — питаю.

— Люди втекли далі на захід, а ми тут залишилися з донькою. (Вона до речі, була умово хвора).

Дивлячись на них, я пригадав собі наших простих селян хліборобів, і жаль мені стало цих людей. А ще до того в такий бурхливий час.

Попрощавшись з ними, я заглянув ще до кількох стоділ і назбирав повну хустину яєць для хлопців - стрільців на обід.

Повернувшись на наше становище, я застав тут вістуна, який прийшов до нас з наказом, а при тому зрадив мені причину ранкової стрілянини. З його розповіді виходило, що стрілець Мицавка з ґранатометного відділу пробував дезертирувати, а німці прострілївши йому ногу, схопили його. Мені це видалося дуже підозрілим. А це тому, що я сам особисто знав Романа Мицавку, уродженця Дрогобиччини, свідомого українця. Це не була для нас українців дуже гарна новина· Не довіряючи тепер нам, німці розкинули нашу кулеметну сотню по чужих частинах так, що ми не мали більше зв'язку між собою. Вістун, відійшовши від мене, зголосив комендантові сотні про це, що я був за рікою. Комендант прийшов сам особисто розпитатися мене про новини. Вислухавши мій звіт, похвалив мене за це. Та я не звертав великої уваги на похвалу. Мене мучила думка про стрільця Мицавку. Він свідомий хлопець і не міг іти до большевиків. Ці мої думки справдилися ще того самого дня. Німці підстрелили і схопили Мицавку в паніці, вважаючи його за большевика.

Відступ у пісках

Десь у час обіду ми одержали холодні харчі й наказ зареквірувати вози, коней і погоничів. А це тому, що пільні дороги не були вигідні для автомашин. По обіді ми вимаршували в дорогу, розтягнувшись гусаком по піщаній дорозі· Черепашим ходом прямували ми на нові становища. Кругом нас була тишина, тільки час до часу поскрипували колеса возів і форкали коні. Довкруги золотилися лани пшениці і жита і зеленілася бараболя. З лівого бокл лежало якесь село. Втім адьютант нашого батальйону завважив на другій стороні села якесь військо.

— Німці! — сказав він упевнено.

Глянувши в далековид, я одначе помітив, що ті «німці» дуже підозрілі. Дав наказ своїм хлопцям, щоб вони, забравши з возів свої речі, були напоготові.

На нещастя не довелося довго ждати. Повітрям сколихнув постріл з протипанцерної гармати, а там заграли кулемети. Зразу почалося пекло. Москалі застукали нас в чистому полі но коліна в піску. Сполошені коні почали рвати упряж, а навкруги падали вбиті й поранені вояки. Наш візник належав до перших жертв· Від пострілів підскакувало бараболиння. Підскакував і я, бажаючи вхопити сполоханого коня. А

в той час мій друг Лащук порався на возі з кулеметом. Покинув я коня і скочив до нього на підводу. Заклали ми стрічку. Я потягнув за язичок та кулемет за першим пострілом затявся. (Михайло Лащук сам походив з села Саджавка на Гуцульщині. Він тепер живе в Австралії). Мої хлопці не відступали від нас. Разом ми співали наших пісень. Разом на Великдень ділилися яйцем, разом, мабуть, доведеться помирати.

Справа ставала щораз більш і більш критичною. Ось підібрали ми на підводу важко пораненого німця. В нього від тиску повітря посиніло лице, а з уст плимвла кров. Дещо далі підняли ми з землі пораненого українця, що походив з-під Рави Руської. Перед нами забовванів бункер, що його були збудували большевики ще в 1940 р. Побігли ми за бункер і там знову попробували наш кулемет.

«За друзі своя»

Кулемет гавкнувши пару разів, знову затявся. По другій стороні бункера лежали також німці. Кулі з кулемета просвистали над їхніми головами і вони зі страху зарилися в пісок. Ми засміялися в нещасті. «З нашого кулемета не буде користі», — подумав я собі, — і в ту мить якихось 20 метрів звідси, завважив я другий кулемет «Максима» з повним вирядом. Скочив я до кулемета, з думкою, що сам Бог посилає нам його. Вхопивши кулемет і дві скриньки з лентами, побіг я на бункер. Там зустрів я також нашого командира батальйону майора Роґаллю. За кілька сот метрів переді мною побачив я сотню большевиків, які гнали поперед себе німців і українців. «Може є там поміж ними і мої друзі» — промайнула в мене думка. І так не лягаючи за «Максимом», я заклав за одним махом ленту, зрепетував замок і потягнув за язичок. Перші большевицькі лави були вже за яких двісті метрів від мене. Заграв мій кулемет. Затанцювало бараболиння, а з ним і москалі, які почали «цілувати» землю.

В той час, як я стримував кулеметом большевиків, майор Роґалля перегрупував на швидку руку свої частини і кинувся з ними на ворога, відкидаючи його назад.

З того бою ми, українці, вив'язалися дуже добре. Ми не тільки що не розгубилися, але також не погубили нашої зброї. Гірше було з німцями. Того вечора бачив я німців без чобіт і без зброї. Вони все це погубили в багнистій річці.

Ми прибули до одного господарства над Білим озером і тут заночували. На другий день командир куреня, зібравши всіх старшин і стрільців склав мені перед усіма зібраними прилюдну подяку. Він сказав, що вчора життя усіх нас залежало від мене, і справді лежало воно в моїх руках. Потім відзначив мене залізним хрестом другої кляси, ставлячи мене як приклад для всіх.

Усі були з того дуже раді. Та, мабуть, найбільше раділи мої друзі українці. Це ж бо була честь для них усіх, а не тільки для мене. Бо, властиво кажучи, я наставляв свої груди за моїх друзів українців, а не за німців. Не вважав себе якимось героєм, не бажав собі слави за те, що я виконав. Це був мій братерський обов'язок — і тільки. І я гордий за це.

Я син Холмщини — нашої української землі. І почуваю себе рівнож сином нашої великої Батьківщини України. Холмщина — невід'ємна частина України. І такою треба її вважати. І не забуваймо тих переслідуваних і знедолених холмщаків-українців під теперішню пору.

Вони наші брати українці!

За розповіддю Володимира Л-ого
переповів Михайло Брик

СУСПІЛЬНА СЛУЖБА КОМБАТАНТІВ

ПРОТОКОЛ

із переведеної провірки діловодства і книг Суспільної Служби Комбатантів за діловий рік 1970/1971, що відбулася в днях 5, 6 і 30 серпня 1971 року.

Контролю перевели відпоручники Головних Контрольних Комісій, співпрацюючи в Суспільній Службі Комбатантів комбатантських організацій, а то: ОбВУА, Братства Українських Січових Стрільців, Братства к. Вояків 1 УД УНА, та Об'єднання к. Вояків УПА.

До контролі предложено книги: головну-касову, чекову зі всіми прилогами вписів, картотеку уділених допомог, протоколи зі засідань ССК, в яких записано рішення про признання допомог.

На основі перевірки всіх орудок чч.: 1 - 271 зложено фінансове зіставлення, яке унагляднює діяльність Суспільної Служби Комбатантів за останній діловий рік.

На Дар Українського Воєнного Інваліда в році вплинуло:

	13,790.68	
Банкові відсотки	1,385.76	
Уділено допомог:		
Поза Зал. заслону		1,493.49
Европа (тому СУВІ)		3,790.00
Південна Америка		175.00
Канада		480.00
ЗСА		5,618.00
Адміністраційні витрати		437.40
Залишлось до розподілу		3,182.55
	15,176.44	**15,176.44**

При контролі стверджено, що Суспільна Служба Комбатантів господарить ощадно і доцільно, розподіл допомоги переводиться правильно і справедливо. Всі виплати допомоги переведено згідно з обов'язуючим правильником, на підставі однодушних ухвал.

Книги і все діловодство ведено правильно і без залеглостей, за винятком картотеки, яку належить доповнити.

Філядельфія, 30 серпня 1971 року.

За Контрольну Комісію:

Впр. О. Василь Головінський, в. р. **Євген Остапович,** в. р.

Хіба ж ті, хто є справжніми патріотами можуть думати про свою особисту долю тоді, коли важиться доля цілої батьківщини?

Мустафа Кемаль Паша

В. Давиденко

НКВД В ДВОБОЮ З АБВЕРОМ

На тлі всякого роду «шпигунських повістей», в яких прославляється героїзм чекістів, незвичайною появою була книжка п. н. «Поєдинок з Абвером», що появилася 1968 в Москві у видавництві Міністерства оборони СССР, накладом сто тисяч примірників. Автори її — старі чекісти А. Боґданов, Г. Власов, Б. Іванов, Б. Лебін і Н. Павлов.

«У цій книжці, — пише в передмові генерал-майор КҐБ Д. Носирев, — розповідається про боротьбу радянських військових розвідників з німецько-фашистською розвідкою в роки великої вітчизняної війни. В книжці нема сенсацій. Автори нічого не підмальовують. Вони розповідають про дійсні факти».

Напевно не тільки на Заході, але й в Совєтському Союзі ствердженню автора передмови про те, що в книжці «нічого не підмальовується», що в ній немає сенсацій, ніхто не повірить, бо це — совєтська книжка, якої головна ціль представити чекістів в образі «вірних синів народу», гуманістів і патріотів, а совєтську розвідку, як досконалий людський апарат, що в руках партії (про Сталіна в книжці — ані слова) виконує героїчну ролю в боротьбі з ворогами внутрішніми й зовнішніми. Проте, об'єктивно оцінюючи тогочасну ситуацію, можна погодитися з твердженням автора передмови, що «поряд з відкритою збройною боротьбою розгорнулась тоді жорстока таємна війна, яка своїм розмахом і напругою не мала собі рівної в історії».

Театром описуваних у цій книжці подій є Ленінґрадський фронт, а пізніше з відступом німецьких армій території балтійських держав.

У західній історичній і мемуарній літературі й досі йде дискусія на тему: чи Гітлер і його генерали справді не могли здобути Ленінґраду, чи це була тактична гра, щоб не беручи на своє утримання тримільйонового населення, зв'язувати в тому районі величезні совєтські військові з'єднання. Арґументів за і проти цього твердження має кожна сторона подостатком. Автори розгляданої книжки, очевидно, придержуються першої версії.

Під час боїв за Ленінґрад німецька і совєтська розвідки й контррозвідки засилали на сторону противника диверсантів поодиноко і групами в цілях дезінформації, широко викорис-

товувала радіо, просякала своєю аґентурою у військові та господарські частини противника, отруювала воду в колодязях, поширювала пропаґандивну літературу, розкидала з літаків летючки. По тому й по другому боці в ближчому й дальшому запіллі організовувано школи шпигунів і диверсантів, при чому учнями в совєтських школах були в основному особи німецького, латиського та естонського походження, а в німецьких спочатку діти старих біло-еміґрантів, а пізніше вербовані з-поміж населення люди, так чи інакше покривджені совєтською владою, і воєннополонені рядовики й старшини совєтської армії.

Вже на початку війни т. зв. особливі відділи («особые отделы» — осередки НКВД) 8-ої армії, що відступила з Прибалтики, і 23-ої армії, що билася на Карельському перешийку, повідомляли до своєї централі:

«В районі Шауляя німецький аґент-терорист 22 червня пострілом із-за рогу убив командира червоної армії... Вночі на 24 червня в районі Реболи скинуто парашутний десант противника в червоноармійській уніформі... 29 червня в районі Куоканієми в розміщенні 142-ої стрілецької дивізії появилась диверсійна група з 8 осіб в уніформах совєтської міліції. Того ж дня група обстріляла автомашину з бійцями. 30 червня диверсанти схопили трьох червоноармійців, двох з них убили, вивернули руки і, захопивши документи, зникли... На залізниці в трьох кілометрах від станції Тапа внаслідок вибуху міни зійшов з рейок поїзд з вибуховими речовинами. Диверсантів не викрито... 1-го липня біля станції Іваля диверсанти розібрали коло ста метрів залізничних рейок. Затримати їх не вдалося... 3-го липня затримано на хуторі двох німецьких шпигунів з радіонадавчим апаратом... 12 липня затримано диверсанта. На допиті він признався, що зі своєю групою мінував шляхи відступу наших військ... В районі Раквере німецькі терористи вбили начальника полівідділу 8-ої армії бриґадного комісара Морєєва...»

Совєтська розвідка, охоплена панікою перед навальним наступом німців, не проявляла тоді майже ніякої діяльности. Про це автори книжки, звичайно, не пишуть, але тисячі свідків численними фактами свідчили про повний упадок моралі совєтських армій у перші місяці війни.

**
*

Перед другою світовою війною, що була передусім війною ідеологій, у західніх країнах, насамперед у Німеччині звернули особливу увагу на організацію пропаґанди, шпигунства і диверсій. Тисячі німецьких шпигунів і диверсантів намагалися в країнах, які мали стати об'єктом нападу гітлерівських механізованих дивізій, ширити паніку, розгубленість і дефетистичні настрої. І мали в цьому великий успіх: народи тих країн втрачали волю до боротьби, ніби скорялися з вибухом війни перед неминучістю долі в обличчі блискучо ведених німецькими генералами воєнних операцій. Далеко тяжче було діставатися німецьким шпигунам до СССР, де штучно роздмухувана «манія шпигунства» досягала перед війною таких неймовірних форм, що в своїх пізніших мемуарах керівники німецької розвідки мусіли стверджувати як факт неможливість ведення розвідчої роботи на території тієї країни. Далеко сприятливішою була для совєтських розвідників ситуація в Німеччині, де терористичний апарат і контррозвідка нацистського режиму не запустили ще такого глибокого коріння в населенні.

Широкорозгалуженою сіткою розвідчо-диверсійних і каральних органів у Німеччині відали дві установи, складові частини державного апарату: Управління «Абвер-Закордон» Найвищого Командування Збройних Сил і Головне Управління Імперської Безпеки (РСХА) Міністерства внутрішніх справ. Військовою розвідкою — Абвером керував талановитий майстер шпіонажу адмірал Вільгельм Канаріс. У його, як казали, «лисячій норі» снувалися шпигунські мережі, якими гітлерівці збиралися обплутувати цілий світ. У великій мірі сприяв Канаріс Гітлерові у його перемогах в першому періоді війни, насадивши своїх аґентів в державному апараті, в армійських штабах, у громадських організаціях і навіть у розвідчих органах західньоевропейських країн.

Абвер працював у тісному контакті з розвідкою Італії, Японії і Еспанії, а ще перед війною під притокою спільної боротьби проти комунізму намагався нав'язати зв'язки з англійською і американською розвідками.

Центральне Управління Абверу поділялось на: Абвер-1, що займався організацією шпіонажу, Абвер-2, — диверсійними та терористичними актами і саботажем, Абвер-3 — керував боротьбою з розвідкою противника і антинацистським підпіллям. Абвер мав свої відділи у військових округах і стратегічних центрах (Абверштелле та Абвернебенштелле), в со-

юзних і невтральних країнах, а також розвідочно-диверсійні школи, в яких підготовлялось аґентуру. При великих військових з'єднаннях діяли польові оперативні органи Абверу — Абверкомандо і Абвергрупи. Для безпосереднього керівництва цими органами Канаріс у червні 1941 р. створив штаб «Валлі» під Варшавою.

У перші дні війни Німеччини з СССР, а саме 4-го липня, у своєму звіті про тактику німецької розвідки Канаріс писав: «До розпорядження штабів наших армій стягалось численні групи аґентів з корінного населення — росіян, поляків, українців, грузинів, фінів, естонців і т. д. Кожна група мала 25 і більше осіб. На чолі їх стояли німецькі офіцери. Групи використовували трофейне російське умундурування, військові вантажні авта та мотоцикли. Вони мали просякати у совєтське запілля на глибину 50 - 300 кілометрів перед фронтом німецьких армій, щоб повідомляти через радіо про наслідки своїх спостережень, звертаючи особливу увагу на збирання даних про російські резерви, про стан залізничних та інших доріг, а також про всі заходи, уживані противником».

Не рахуючись із загальновідомими фактами, совєтські автори до каральних військових з'єднань Абверу, крім дивізії «Бранденбурґ», зараховують також Дружину Українських Націоналістів «Нахтіґаль», розформовану німцями під Вінницею, як «ненадійну частину».

З ініціятиви Канаріса при німецькій армії створено таємну польову поліцію — Гегаймфельдполіцай (ГФП), щось ніби фронтове Гестапо, що переводила облави та каральні експедиції у прифронтовій смузі і винищувала українських націоналістів, комуністів, совєтських розвідників та партизанів, а також боролась з дезертирством.

Військові розвідчі відділи (ІЦ) штабів армій, корпусів і дивізій формально не підлягали Абверові, але діяли в тісному контакті з ним. У взаємодії з Абвером працював на совєтсько-німецькому фронті і відділ «Чужоземної Армії — Схід» генерального штабу, яким керував полковник Гелен.

Головне управління державної безпеки (РСХА) діяло під контролею керівника СС-ів і шефа поліції, СС райхсфюрера Гіммлера, від серпня 1943 р. міністра внутрішніх справ Німеччини. На чолі РСХА стояв Гайдріх, а в 1942 р., після того, як його вбили чехи — СС обергруппенфюрер Кальтенбруннер. До складу РСХА, крім кримінальної поліції та поліції порядку, входили — Гестапо, СД — служба безпеки (зі-

хергайтсдінст) і закордонна служба СД на чолі з Шалленберґом, що після падіння Канаріса в 1944 р. перебрав Абвер.

Перед початком війни з СССР при кожній німецькій армії створено т. зв. Айнзатцкоманди і Айнзатцгрупи, що мали переводити масові екзекуції на окупованих теренах.

Слідом за військами посувалась служба польової жандармерії і охоронні дивізії, що виконували також каральні функції.

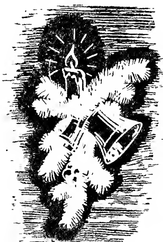
Совєтські автори у своїй книжці наводять наказ начальника штабу збройних сил Німеччини, фельдмаршала Кайтеля з березня 1941 р. про поголовне винищування захоплених в полон політробітників червоної армії. Він же був автором наказу п.н. «Нахт унд небель» — про примусову депортацію молодих чоловіків і жінок з окупованих територій України до Німеччини.

**
*

На Ленінґрад було спрямоване одно з трьох угруповань німецьких армій, що перейшли 22 червня 1941 р. кордон СССР — група армій «Норд». Її очолював фельдмаршал фон Лееб. Всього в тій групі начислювалось 42 дивізії — 725.000 вояків, 13,000 гармат та мінометів, 1500 танків і 1070 літаків. Суходільні війська підтримували військові кораблі Німеччини і Фінляндії.

За короткий час німці ввійшли в Ленінґрадську область і зблизились безпосередньо до Ленінґраду. В місті почався голод, що забирав кожного дня тисячі жертв. Сталін, панічно боячись втратити Москву, обороні Ленінграду не приділяв ніякої уваги. Битва за цю «другу столицю» СССР була впертою і жорстокою. В цей період гітлерівська розвідка масово засилала в найближче совєтське запілля своїх аґентів, що ширили паніку, організували шпіонаж і диверсії. Через фінський залив переправлено кілька груп аґентів для підривної діяльности в запіллі відступаючої совєтської армії.

Разом із німецькими військами їхав до Ленінґраду із своїм апаратом і старий розвідчик, підполковник Шіммель, що очолював Абверкомандо 104. Він, розвідчик ще з першої світової війни на російській території, дістав наказ Канаріса зорганізувати розвідку в зоні групи «Норд». Шіммель вивіз на фронт кілька груп аґентів, які мали діяти ніби совєтські вояки. Дві групи на совєтських автомашинах мали влитися в колону

автомашин відступаючих частин червоної армії, перепровадити розвідку і ждати на німецькі війська.

В умовинах війни, — підкреслюють автори-чекісти, — особливо великого значення набирають забезпечення военної таємниці, охорона запілля армії, комунікацій, засобів зв'язку, військово-стратегічних об'єктів, підприємств оборонної промисловости. В червоній армії боротьбу з гітлерівською розвідкою вели згадані вище «особие отдєли». І автори книжки признаються, що «внаслідок несприятливої ситуації на фронтах і недостатньої підготованости органів державної безпеки для розв'язування оперативних завдань в умовах широкої війни гітлерівська розвідка в першому періоді добилася деяких успіхів у розвідочно-диверсійній і терористичній діяльности. Більше як половина співробітників особливих відділів на початку війни не мали достатнього досвіду чекістської роботи...»

Коли совєтські автори-чекісти пишуть про «деякі успіхи», то треба припускати, що в тому періоді німецька розвідка виразно домінувала над совєтською і добилася таких успіхів, які годі їм промовчувати.

За браком чекістських кадрів масово стягувано і спішно вишколювано на розвідників молодих політробітників і студентів ленінґрадських високих шкіл, які «мусіли боротися з провокаційними чутками, перехоплювати тих, що тікали з фронту, вести рішучу боротьбу зі скиглями та панікерами, з боягузами, дезертирами та дезорганізаторами». На найважливіших дільницях фронту створювано спеціяльні чекістські оперативні групи, які вели боротьбу з десантами парашутистів і шпигунами на полі бою. Так звані «заґрадітєльниє отряди» нещадно розстрілювали утікачів з фронту і всіх підозрілих цивільних осіб. «Велику допомогу чекістам, — пишуть автори книжки, — подавала ленінґрадська міліція. Створено винищувальні батальйони, які діяли під керівництвом партійних органів і районових відділів НКВД.

Гітлерівці поширювали в зоні военних дій летючки, в яких намовляли совєтських вояків піддаватися в полон, обіцювали забезпечити полоненим добрі умови життя і поворот до родин, гостро критикували й висмівали командування червоної армії і совєтський уряд та партію. Однак їхні пропаґандисти дотепністю й винахідливістю не відзначались. Часто ці летючки мали надзвичайно убогий зміст, розрахований на найпримітивніших людей. В одній з них, наприклад, писалось дослівно таке: «Бєй жида-большевика, морда просіт кирпича!».

У вересні 1941 р. ситуація на Ленінґрадському фронті докраю загострилась. Наприкінці серпня німецьке угруповання прорвалось в район Чудова, перейшло ріку Мгу, захопило 8 вересня Шліссеґбурґ і заблокувало Ленінґрад із суходолу. В місті запанував голод, населення деморалізувалось, а селяни довколишніх сіл нав'язували з німцями співпрацю.

Автори книжки наводять приклад, що може бути в тих умовах характеристичним. Як тільки гітлерівці захопили село Іванівське, колишній куркуль*) Петриков заявив новопризначеному старості: «Слава Богу, що прийшли німці. Вони розв'яжуть колгоспи». Петрикова викликали до штабу німецької військової частини і запропонували співпрацю. Петриков не заперечував. Його зобов'язали виявляти в Іванівському та навколишніх селах партизанів і партійців, що залишилися у підпіллі. Незабаром після того його перекинули через фронт збирати відомості про дислокацію совєтських частин. Так Абвер розгортав свою роботу серед місцевого населення.

***

У перших місяцях блокади Ленінґраду совєтська фронтова контррозвідка викрила кількох «аґентів», що дісталися до частин Ленінґрадської військової округи ще перед війною. Липневої ночі 1941 р. до німців утік червоноармієць Петро Харій родом зі Львова. Заарештували двох його приятелів, єфрейтора Запутовича і рядового Хом'яка родом з Коломиї, Станиславівської области. На допиті виявилось, що Хом'як часом вів розмови «про самостійну Україну». Зі Станиславова заперечили про приналежність їх обох до ОУН. Але слідчий «особого отдєлу» вже не сумнівався, що все це «бандеровци». Слідчого скріпив у його переконанні боєць Гнатюк, також зі Станиславова, син колишнього члена КПЗУ. Він підкинув слідчому записку зі словами «Хом'як і Харій — зрадники». Кого вони зрадили, він, либонь, і сам ясно не усвідомлював, бо на допиті признався, що мовчки вислухував Хом'яка, коли той, не знаючи, що його батько комуніст, розповідав про націоналістів, які борються «за щастя українського народу». Не заперечував і тоді, коли Хом'як заявив, що західні українці не будуть воювати проти Гітлера.

---

*) Хто не йшов з большевиками, мусів бути в їхньому понятті, щонайменше "колишній куркуль", бо "русский" не може бути "буржуазним націоналістом", бо тоді не має потреби виступати проти большевиків!

Так в «особому отдєлі» довідались, пишуть автори книжки, про те, що в полку діяли оунівці. До ОУН молодого вчителя Ярослава Хом'яка залучив син крамаря Голинський, який, коли почалася совєтсько-німецька війна, зі Львова, де він грав у оркестрі театру, подавав йому вказівки в його розвідчій роботі. За порадою Голинського Хом'як вступив до комсомолу і восени 1941 р. був покликаний до червоної армії. Перед його від'їздом Голинський нібито заявив йому: «Є директива: як тільки почнеться війна, наші люди зі зброєю в руках мусять переходити через лінію фронту і пробиратися на рідну землю, до свого українського війська. В полку передаси цю директиву Запутовичеві».

На допиті Запутович, «злобно дивлячись в обличчя слідчого, тихо, але виразно сказав: «Я вступив до ОУН з переконання і повністю поділяю її програму».

Бодай у такій мірі автори книжки — чекісти виявили свою «об'єктивність» супроти розстріляних ними членів ОУН.

Зустрічаємо в книжці ще й іншу групу українських націоналістів, очолених Ставничим та Карпітою і викритих «земляком» Сидоруком. Ця група, працюючи на Ленінґрадському фронті у ветеринарному шпиталі, ставила собі за ціль напасти на вартових, захопити зброю, винищити командування частини і втекти до лісу. Всіх їх, очевидна річ, автори книжки також зараховують до «аґентів Абверу». Таких «аґентів» було чимало не тільки з-поміж українців, але також литовців і естонців, бо присвячено їм десятки сторінок цієї книжки про протидії «героїв-чекістів».

У боротьбі розвідок обидві сторони часто вдавались до «перевербування» аґентів: використовуючи рідних і близьких як закладників, зваблюючи різними вигодами, змушували зловленого аґента працювати для себе. І так аґент совєтської розвідки ставав аґентом Абверу, і навпаки. Особисті посвідки, атестати, «командировочні предписанія», навіть накази до штабів окремих частин фальшувалося бездоганно фахівцями цієї справи. Дуже часто аґенти діяли, маючи документи і досконало вивчивши біографії солдатів і офіцерів, що згинули в боях. У таких випадках добирали навіть таких аґентів, що своєю зовнішністю були подібні до колишніх власників цих документів.

***

У переломовому періоді війни, коли совєтські армії перейшли в наступ, згідно з наказом Центру — засекреченого

від усього світу керівного осередку НКВД — вирішено перебирати ініціятиву в свої руки, запобігати діям німецької розвідки, іти в запілля ворога, просочуватися у відділи Абверу і навіть старатися дістатися в саму його верхівку. Мапа начальника Управління Контррозвідки усіялась численними умовними знаками обабіч лінії фронту: на захід — від Балтійського узбережжя Естонії і Латвії, на схід — до глибокого запілля Ленінґрадського і Волховського фронтів. Цими знаками позначалось місце розташування розвідчих і каральних органів противника, шпигунсько-диверсійних шкіл, конспіративних кватир, переходових пунктів, а також розвідчі підрозділи гітлерівців, де діяли совєтські розвідники. Тут же вказані були маршрути проникання німецьких шпигунів у розташування совєтських військ на суходолі та на морі, пункти викидання їх на совєтську сторону літаками.

У квітні 1943 року постановою Державного Комітету Оборони «особие отдели» переорганізовано в органи контррозвідки «СМЕРШ» — «смерть шпіонам», що мали право арештувати й карати смертю всіх осіб, запідозрених не тільки в шпигунстві на користь ворога, але в вільній чи невільній співпраці з ним. Фактично це були безконтрольні органи терору, що з особливою люттю розгорнули свою діяльність в Україні, на територіях прибалтійських республік, у Польщі, Чехо-Словаччині і Східній Німеччині. З рук смершівців в останніх місяцях війни згинули десятки тисяч «німецьких коляборантів» — сільських старостів, бургомістрів, поліцаїв і звичайних громадян на доноси «совєтських патріотів». (У 1947 р. СМЕРШ був зліквідований, а функції його перебрали знову «особие отдели»).

Чекісти Ленінґрадського Управління НКВД активно включились у партизанський рух, організований з комсомольців залишеними на окупованій німцями території членами парткомів, виконкомів і працівниками НКВД. В запілля німців відряджалось спеціяльно підготовлені групи чекістів, які виконували особливі завдання, зв'язані з боротьбою проти розвідки противника. Чекісти очолювали розвідчу службу партизанських загонів, а в багатьох випадках командували ними.

У 1942 р. численним чекістам пощастило дістатися в шпигунські школи, розвідчі органи, допоміжні частини німецької армії, в місцеві органи управління і поліцію. Тоді ж через

фронт вони перекинули здобуту у німців «Інструкцію для боротьби з партизанами», видану штабом найвищої команди вермахту, «Підручник контррозвідки в дійовій німецькій армії» і «Підручник для боротьби з шпіонажем, саботажем та політичною злочинністю в армії».

У совєтських спішно організованих розвідчих школах заняття відбувалися по 12 годин денно. Топографія, стріляння, підривна справа, навіґація, сиґналізація, шифрувальна техніка, обосторонній радіозв'язок, методи збирання шпигунських відомостей — все було поставлене так, щоб розвідник у кожній ситуації міг дати собі раду.

***

У січні 1944 року війська Ленінґрадського і Волховського фронтів завдали німцям тяжких ударів. Під Ленінградом частини 2-ої ударної і 42-ої армії, підтримувані морською фльотою проламали німецьку оборону і почали наступ. Протягом січня - лютого звільнено від блокади Ленінґрад і очищено від німців всю Ленінґрадську область. У такій ситуації, пишуть автори-чекісти, «небезпечно було в лісах: у покинутих землянках влаштовувались фашистські аґенти, по лісових хащах блукали відрізані від своїх частин ворожі солдати». Відступаючи, гітлерівці залишили в совєтському запіллі диверсантів і шпигунів, підбираючи найбільш надійних і кваліфікованих, заздалегідь підготовляли для них схованки з запасом харчів, амуніції, радіонадавчих апаратів. У наказі штабу «Валлі» передбачалось створення коло 200 резидентур на території, яка може бути залишена частинами німецької армії. Аґентів забезпечували фальшивими документами совєтських лейтенантів.

З такою самою тактикою німецької розвідки, але в далеко ширших маштабах, зустрілися совєтські контррозвідники, коли червона армія переступила кордони Естонії, Латвії і Литви. Активну боротьбу прийшлося вести їм і з фінською розвідкою в зв'язку з наступом на Карельському перешийку.

В наслідок воєнних невдач дедалі гіршало внутрішньополітичне становище в Німеччині. Одним з проявів внутрішньої кризи була змова проти Гітлера у липні 1944 року. Усунений від керівництва Абвером, адмірал Канаріс був заарештований на третій день після замаху на «фюрера», ув'язнений в таборі Фльоссенбурґ і пізніше розстріляний. Нав'язати зв'язок з англійцями і американцями, так йому й не пощастило.

В кінці 1944 — на початку 1945 року закинуті в німецьку армію совєтські розвідники, що відступали разом з німцями, почали вертатися на «родіну». Вони непомітно зникали з німецьких розвідчих органів і виходили в розташування частин совєтської армії. Поодинокі чекісти до кінця війни працювали в німецькому запіллі і тільки після капітуляції Німеччини змогли вернутися додому. Але немало залишилось їх там і донині, які за німецькі гроші роблять роботу на знищення Німеччини.

ЛЕҐАЛЬНІСТЬ КАПЕЛЯНСТВА І ДУХОВНОЇ ОПІКИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ЗСА

В американській історії є багато доказових фактів, що підтримують леґальність капелянства і духовної опіки в Збройних Силах ЗСА. Три головніші є:

1. Згідно з секцією 8-ою першого артикулу американської конституції, Конґрес має право й є відповідальний за построєння та урегулювання Збройних Сил Америки. В опінії Конґресу капелянство є конечне і самозрозуміле для ефективної мілітарної сили. Таке рішення Конґресу вказує на авторитетність і леґальність капелянства в Збройних Силах.

2. Перша поправка (Амендмент) до конституції стосується свободи релігії. Згідно з клявзулею «вільне практикування» в цій поправці, капелянство вважається конечним для забезпечення й уможливлення вільного практикування релігії.

3. Перша поправка і 6-ий артикул конституції були написані не проти релігійної активности, але щоби забезпечити релігійну невтральність краєвого уряду Америки. Згідно з конституцією уряд не має права визнавати певну релігію чи упривільйовано трактувати певні церкви.

Як бачимо американські урядові власті і Рада Капелянів Збройних Сил не дотримувалися в минулому і не дотримуються тепер конституції в справах релігії по відношенню до українських вояків у Збройних Силах Америки та упривільйованого трактування певних церков. Іншими словами практикується неконституційний естаблішмент релігії.

Багато світла на справу капелянів у Збройних Силах ЗСА кидає Краєва Студійна Конференція про Церкву і Державу, що відбулася в днях 4-7 липня 1964 р. в Колюмбус, Огайо. Цю Конференцію спонзорував Департамент Свободи Релігії Краєвої Ради Церков. В ній взяли участь протестантські делеґати та католицькі і жидівські дорадники й обсерватори.

Конференція була поділена на 12 секцій, з яких секція сьома відносилася до військового капелянства. Перша точка звіту сьомої секції п.з. «Доцільність Капелянства» є мабуть для нас найважливіша. Вона звучить: «Коли держава для своїх власних цілей відділяє певних громадян від їхніх громад на довший період часу, то вона не може позбавити їх нагод для свобідного

практикування релігії. Тому, коли держава перебирає на себе таку велику ролю впливу на життя громадян, то вона мусить у той самий час поробити всі можливі заходи для нормального практикування і відповідного поширення релігії. Незалежно від того, що уряд є відповідальний за забезпечення вільного практикування релігії, мотивація релігійних угрупувань для постачання капелянів походить із їхніх власних зобов'язань служити і дбати за всіх людей усюди, незалежно від труднощів і небезпек. Заосмотрення цих потреб — провізія капелянства та відповідного релігійного уладження — є самозрозумілою відповідальністю уряду».

Ясно і недвозначно сказано про відповідальність американського уряду в релігійних справах. На превеликий жаль, ми до сьогодні не подбали, щоби цей уряд виконав свої зобов'язання супроти українських вояків у Збройних Силах Америки.

⁂

Тепер, як і в минулому, все знаходяться люди і товариства, що піддають під сумнів леґальність капелянства, релігійного уладження і духовної опіки в Збройних Силах Америки. Судові процеси в цих справах вирішують федеральні судді.

Одним з останніх рішень суду було дня 31-го липня ц. р. Суд підтримав погляд, що каплиці є обов'язкові в військових академіях Америки. Федеральний суддя Г. Ф. Коркоран вирішив, що ціллю участи в каплицях є завершення вишколу старшин. Суддя відкинув закиди, що обов'язуючі каплиці нарушують конституційну заборону державного естаблішменту релігії. Він сказав, що участи в релігійних відправах в цьому випадку є далекі від молення і мають лише світську вартість. Суддя написав у судовому рішенню: «Командний старшина мусить знати і розуміти, чому деякі вояки вдаються до релігійних чи душевних вартостей для підтримки і сили в часі великої небезпеки і важких спроб».

Рішення суду було вислідом судового розгляду, що його внесла Юнія Американських Громадянських Вільностей — (American Civil Liberties Union) в імені мічменів із Морської Академії та кадетів із Військової Академії ЗСА. Рішення суду може бути апельоване до Суду Апеляції.

Приходить на думку, чи турбувався хто, як почувалися українські вояки в Збройних Силах ЗСА в часі великої небезпеки під час затяжних боїв.

Наші домагання про українських капелянів і духовну опіку над українськими вояками в Збройних Силах ЗСА є законні, справедливі і гуманні.

Справа капелянів і духовної опіки не є така тяжка і безвиглядна, як дехто собі інтерпретує. Д-р А. Рей Аппельквіст, Екзекутивний Секретар Генеральної Комісії Капелянів, так заявив мені: «Знайдіть відповідного українського священика, а я Вас запевняю, що Рада Капелянів Збройних Сил радо його прийме». Слово залишається за нами.

Володимир Ю. Маєвський

Степан Куропась

ОБЕРЕЖНО З РАНҐАМИ І ТИТУЛАМИ

Нікому це не шкодить і як в Україні по селах говорили в таких випадках, що «не шкодило ні псові ні вівсові». В Америці ніхто не дбає, хто яку ранґу мав в армії, хто який титул в цивілю носив. Тому, здається, в нас, в ЗСА і намножилося так багато полковників, майорів і взагалі високих старшин. Багато, аж забагато маґістрів, інженерів, докторів і професорів.

Звичайно, від прибутку голова не болить, як би ми їх мали насправді, але, на жаль, так не є. Люди втратили поняття часу, вишколу, школи і т. п., а найважніше затратили почуття власної амбіції. Бо як інакше можна собі пояснити некролог в українській пресі, що помер старшина УСС, який народився у 1901 році. Як міг хтось народжений 1901 року бути старшиною формації, яка постала 1914 р.?! Могли бути виїмки. Знаю товариша з 1901 року, з яким 7 літ сидів в першій лавці в гімназії в Перемишлі. Австрія брала до війська останній 1900-ий річник а на 1901-ий прийшла би черга аж в 1919 році. 1900 річник ішов до австрійського війська 10 січня 1918. 1901-ий ішов би теж десь у тому часі 1919 р. Але в 1919 р. Австрії вже не було. Мій товариш не був в австро-угорській армії, не був в УСС і як би навіть хотів бути, то не міг би, бо був найменший у клясі. Не був в УГ Армії, проте некрологи твердили одне і друге.

Інший молодий мій товариш з 1903 р. теж став старшиною УГ Армії, — проголошував некролог у «Свободі». Оба вони вже покійні. Преса не може знати дійсної справи, але са-

мий рік народження повинен був заставити автора некрологу до призадуми, як міг 15-літній хлопчина бути старшиною УГАармії? Правда, були в російській армії такі хлопці і їх популярно звали «пацанами». Могли такі пацани бути і в УГАрмії, але вони не могли бути старшинами, а могли щонайвище працювати в канцелярії сотень, обозі, кухні.

Правдою є, що до УГАрмії, так як і до УСС голосилося багато молоді, але їх з правила завертали до дому вчитися, або орати чи сіяти, якщо не мали скінчених 17 літ. Мобілізацію проголошено на всіх здібних до військової служби від 18 до 35 літ. Ще недавно якийсь дописувач у «Свободі» з дня 31 серпня, закритий під буквами Н. Р. пише, що один патріот з 1901 року був старшиною УГА, був в чотирокутнику і трикутнику (?) смерти і донині носить в рамені кулю. Трапляються такі речі й у «Вістях Комбатанта», тому треба у цьому нашому журналі бути обережним. А правда та, що той професор з кулею в рамені, старшиною УГА, не був і пороху не нюхав. А звідкіля взялась у нього куля в рамені, — Бог один знає! Правда, кулі не перебирали, били і в цивілів! Але чому грати героя і кулі з рамена не витягнути? Це не складна операція. Лікарі нераз лишають кулю в тілі, але тільки тоді, коли вона близько серця і така операція дуже небезпечна.

Сам пан «Н.Р.», як мені люди з його містечка розказують, пропав десь на один рік і вернувся до дому маґістром. Не знаю школи, де за один рік можна було скінчити університет!

Жив у Чікаґо довший час дивізійник, сотник важкої артилерії, сотник, швидко потім став майором. Він уже помер минулого року. Розказував мені, що він учасник боїв під Крутами, під Базаром, розброював атамана Болбочана і Оскілка, був в Корпусі Київських Січових Стрільців і брав участь в обох Зимових походах. Чи це є фізично і часово можливо?! Він був інженером, не знаю де вчився, бо нічого не знав про будь яку інженерську ділянку. Я сказав йому просто в очі, що він говорить неправду і зате став його досмертним ворогом. На двох конвенціях УНСоюзу не голосував на мене і прийшов зумисне показати мені свій «балот»! Але я не хотів мовчати: я теж з 1900-го року і дослужився ранґи капраля. Щойно в таборі в Дойчґаблю в Чехословаччині прийшло мені підвищення на підхорунжого. Нас звали «диктаторськими» старшинами, бо диктатор ЗУНР д-р Петрушевич перевів підвищення ранґ, коли здавалося, що нас ось-ось бу-

дуть вантажити у вагони і відішлють в Україну. Вже навіть прийшло для бриґади нове умундурування — половина з кропиви. В Україні люди теж підвищували собі ранґи, але як попали до реґулярної частини, то їх ставили на своє місце.

Пригадую, що в часі нашого відвороту 1919 року за Дрогобичем на нашу частину наїхала кінна валка чи загін вершників в козацьких уніформах кубанців з нагаями і списами. — «Завертайте назад, чого вам тікати, як поляків не видно»! Правда була та, що на наших п'ятах наступали галерчики. Командиром того загону був ученик перемиської гімназії, добре мені відомий, бо мешкали ми разом у бурсі. Він мав ранґу отамана (майора), голив голову і носив «оселедця». Живе нині в Дітройті. Я пізнав його зразу в дрогобицькій куряві і заздрив йому і ранґи і оселедця, бо всі ми тоді молоді стрільці хотіли бути козаками!

А коли ходить про цивільні титули, то й тут один жах! Вольному воля, — робіть собі візитівки і чіпляйте титули, але міру майте! Навіть з мого села є інженери, які, хоч бачили будинок гімназії, але до неї не ходили.

Між людьми, яким я вислав афідавіти до Німеччини (а я їх вислав сотні), був один батько з сином. По батька я вийшов на станцію, а сина нема. Деж син? — питаю. Він ще остався в Реґенсбурзі, бо має іспити, буде інженером, і як дістане диплом — переїде пізніше. І Василь приїхав інженером, але не скінчив був ні одної кляси гімназії.

Написав я кілька тих слів на те, щоби народ знав, що ми т. зв. еміґранти в Америці, які скінчили були реґулярну політехніку чи університет, дивуємося: як це можливо, що «професори» не понюхали ні греки ні латини?! Як то інженери і маґістри фармації дістали дипломи, коли не знають, як по-хемічному зветься вода чи сірчаний квас?! І з уділюванням дипломів у наших високих школах треба бути дуже обережними, бо часто дивуєшся, як вони захищали свою докторську дисертацію, коли вони навіть думки не вміють зліпити докупи.

Українські газети тратять на вартості та читачів, якщо вони друкують непровірені і неможливі до справлення вісті.

ДОКУМЕНТИ ДО ІСТОРІЇ УД УНА

(Продовження з попередніх чисел «В. К.». Мова затримана оригіналу)

ДОКУМЕНТ Ч. 11

Довірочно! Львів, 12 жовтня 1943 р.

Звіт з поїздки до Гайделягру для ужитку і використання п. Провідника УЦК та Військової Управи

В дні 10/10 бр. виїхав я вправді приватно до Пусткова відвідати свойого швагра, однак на місці використав я нагоду та перевів розмови з цілим рядом різних людей та поробив деякі помічення, які хочу подати відповідним чинникам до відома та евентуального використання.

Як відомо, приміщення вишколу міститься у величезному таборі, серед лісів, у нових бараках і тому на приміщення не можна нарікати, хіба що в зимі буде мабуть докучати зимно. Крім українських добровольців є там ще на вишколі естонці та флямандці, з якими властиво українцям не вільно удержувати зв'язків.

Українці-добровольці майже в цілости відбули вже рекрутський вишкіл і тепер поділено їх на різні групи і абсольвенти середніх шкіл мають вже за кілька днів виїхати на старшинський вишкіл, а по повороті мають вишколювати наших рекрутів. Що буде з іншими не знати.

Засадничо добровольці почуваються добре, команда відноситься до них по людяному, а інструктори як звичайно у війську. Однак якщо їх визивають від дурнів, ослів і т. д., чи дають гостріші зарядження, то всі кричать хором, що не розуміють та що треба кликати перекладача, що вправді інструкторів денервує, але бачать, що нема іншої ради і часто уступають. Дається завважити, що нема надмірної зовнішньої дисципліни, і це не виглядає на касарню, а радше на великий табор молоді. Навіть на надмір внутрішної дисципліни не нарікали, а противно твердили, що лише у початках була загостра і тому деякі не видержали та поутікали, а натомість тепер є замала дисципліна і тому наші твердять, що як що будуть відтак вишколювати наших рекрутів, то абсолютно будуть вимагати більшої дисципліни.

Хлопці добре одягнені, порядно репрезентуються і саме в неділю відбулась полева Служба Божа, яку відправив новоспроваджений священик з-під Бродів (забув його назвище), а о. Сап-

рун виголосив коротку проповідь та заохотив кількасот стрільців, зібраних у рядах та в шоломах (що робило дуже поважне враження), до витривалости та пильної служби, а на закінчення відбувся при полевому вівтарі шлюб д-ра Никорика (шефа дентистів в таборі) з дочкою посадника з Тернополя мґра Гринькевича.

У розмовах, які я перевів з кільканадцяти стрільцями, головно інтелігентами, своїми товаришами, отже звичайно старшими людьми, що надто добре здають собі справу з вартости дивізії і дуже позитивно оцінюють вишкіл нашої молоді, подають вони слідуючі уваги: інтелегенти, головно старші тримаються дуже добре, мимо різних недостатків та труднощів, бо мають повне зрозуміння для справи, молодші товариші до них підтягаються, **натомість селянські хлопці, крім виїмків, в більшості завели та ставляться до справи дивізії та вишколу байдуже, а часто неґативно.** В початках навіть почали утікати і ледви вдалось опанувати ситуацію. Там властиво до утечі нема жодної перешкоди, ані відповідного нагляду і з такого табору кожний може втечи, хто не може або не хоче видержати його вимог.

Понадто в таборі є певні одиниці, згл. навіть гурти, що стараються бачити все начорно, видвигають всі найменші недостачі чи труднощі та стараються серед загалу ширити зневіру та апатію та навіть паніку, що їх повивозять на різні сторони, дивізію розженуть і т. п., а нема кому проти того протиділати,

бо нема жодного органу ані зорганізованої акції, а хто зна, чи тої злочинної роботи не аранжує якась чужа рука.

Як вище згадано, умовини праці та вишколу не надто тяжкі і кожний нормальний чоловік може їх знести та виконати. Натомість треба ствердити з повною об'єктивністю, що харч є невистарчаючий і ще снідання (гірка кава та хліб), як рівнож вечеру (хліб з додатком ковбаси, 2 дкг. масла чи мармеляди, або паштетівки), можна б приняти як нормально військові, але натомість обід є рішучо заслабий (скромна зупа, а на друге в лушпині кілька бараболь, троха капусти та щодругий день кусник м'яса), і тому значну та потрібну поміч становлять привезені родиною харчі, і тому недивно, що управа табору толєрує приїзд тисячів кожного тижня ближчих і дальших членів родини, які відбувають дорогу серед небувалих труднощів, а часто кпин і наруги залізничного персоналу, бо їх приїзд значно улегшує харчеву ситуацію табору, хоч рівночасно признають всі, що це руйнує моральну поставу стрільців та ослаблює силу і спаяність дивізії. Самі кошти подорожі виносять кожного тижня понад 50 тисяч золотих і всі та всюди подорожніх натягають. В буфетах, в касах, носильники, кондуктори — не мають дрібних та на кожному кроці натягають подорожніх по кілька, кільканадцять, а навіть кількадесять золотих.

А що найгірше: приїзші члени родини привозять татарські вістки з Галичини, ширять серед стрільців зневіру та апатію, а найгірше розповідають брехливі відомості, що ціле громадянство трактує стрільців, як зрадників, запроданців, хрунів і т. п. та що прямо їх бойкотує. Це впливає дуже дефетистично, головно на невироблених селянських хлопців та їх розкладає, натомість з нашої сторони жодного протиділання і на це головно нарікали стрільці...

Підносять слідуючі заміти (на жаль, проти них не міг я найти відповідного оправдання, хоч подавав різні арґументи для рятування ситуаці): Ані УЦК ані УВУ комплетно не опікується вишколом, чого доказом, що до сьогодні ніхто з них не відвідав табору, хоч минуло вже три місяці та хоч вже десятки тисяч людей приїжджало до табору. Видко, що УЦК та УВУ встидаються свого табору, бо навіть Провідник УЦК, якого дивізія є немов рідною дитиною, не відвідав табору, ані не прислав когось з УЦК, щоб поговорив зі стрільцями, розглянув їх умовини життя та праці, відвідав всі сотні, а навіть виголосив відповідний реферат про положення в краю, про зв'язок краю з дивізією і т. п. Цього

рівнож не зробила УВУ, хоч це її основний обов'язок. Закликає громадянство складати книжки та часописи, хоч зібрали майже три мільйони золотих та могли б закупити відповідну скільксість книжок та передплатити часописи. Про зібрані гроші та їх зужиття (тому, що стрільці не бачать жодного висліду збірок, по таборі ходять різні злосливі та фантастичні вістки і тяжко їм протиставитись), і тому негайно треба розпочати якусь акцію, щоб стрільці бачили добру волю та намагання їм допомогти взагалі. Розумні стрільці твердили, що не жадають грошевої чи матеріяльної допомоги взагалі, але на моральну опіку та поміч, хіба мають право домагатись так від УЦК, як від УВУ, що їх наклонили до дивізії, а тепер не видко навіть жодного кроку обох установ.

Напроваджували, що естонці мають свою кантину, у якій можуть купити для себе різні дрібнички та дещо з харчів, натомість українці такої не мають, а до естонської не мають права заходити.

Ці заміти бренять в таборі вже в дуже гострій, масовій і нагальній формі і того не можна легковажити та навіть збути їх одними відвідинами, але передумати взагалі цілий плян зв'язку краю з стрільцями та опіки над ними, бо інакше можуть повстати з часом дуже неприємні обставини, наслідком прірви, що постала між зорганізованим громадянством, а членами дивізії.

Повищі уваги я уважав за відповідне подати нашим компетентним установам. **Д-р Микола Ценко**

ДОКУМЕНТ Ч. 12

Звідомлення про відношення в Дивізії — 29-ий полк

Як кожному з нас, так і мені залежить на цьому, щоби своєю працею і фізичним зусиллям українське стрілецтво причинилося до побіди в цій затяжній боротьбі над кровожадним ворогом. Та, знаючи українську душу, щоби в дійсності могти в повні використати сили і добру волю українського вояцтва, щоби він, як гідний вояк бився з найбільшим завзяттям і посвятою рам'я об рам'я з німецьким вояком, щоби він доказав свою відвагу та боєву здатність такою, якою вона може у нього бути, треба в першу чергу старатися здобути його довір'я.

Вже в душі українців лежить готовість віддати всі свої сили, те, що найдорожче тим, до кого мають довір'я, а тим більше приятелям, які розуміють їх політичне положення.

Тому використати сили українського народу та в цьому випадку стрілецтво, використати його добру волю і посвяту, не так в мойому інтересі, як полевого духовника, щоб в нашій дивізії настрої між стрільцями були якнайкращі, а в слід за цим, щоб в цій війні, де важиться доля народів, українські жовняри були побідними і пострахом для всіх ворогів, проти яких спрямований лише кріс українського вояка. Він з очайдушною відвагою піде в найтяжчі бої сліпо, без застанови, сповнятиме всі накази, якщо лише буде переконаний, що він є повновартісним жовніром, що є рівно трактований з німецьким, що ніхто ним не погорджує, що ніхто призирствами не буде зневажати його національних ідеалів, що його провід заступає його батьків, у яких в критичних моментах найде оборону перед неправдою.

Німець буде для нього найкращим приятелем мимо найтяжчої дисципліни, якщо буде у нього довір'я і переконання про справедливість. Бо, де нема довір'я, де нема обопільного зрозуміння — там праця важка і невдячна.

Стрілець підгляне кожну додатну сторону і хибу зверхника (як учень — професора) і на підставі цього будує свої переконання про провід.

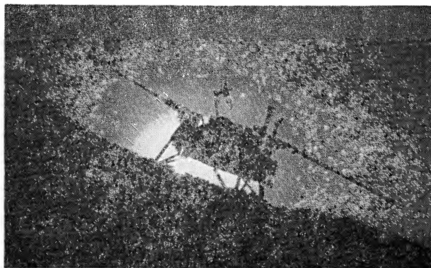
Отже, лише повне довір'я до українців та об'єктивне полагодження справ може вчинити настрої в дивізії кращими та дати найкращі успіхи, як у вишколі так і на полі бою.

Мені, як духовникові, нераз приходиться вислуховувати багато жалів стрілецтва в сповіді. Я маю рідко коли з ними безпосередній контакт, тому постараюся безпосередньо начеркнути кілька фактів, які від'ємно впливають на настрої в дивізії, а

усунення тих і тим подібних може багато помогти у співпраці, на якій Вам, як командирові Дивізії залежить.

1. Часто стрільці не дістають те, що їм належиться, і через те слідують невдоволення, пр. Штбф. Побігущий сам (після нарікання) провірив справу харчів і переконався, що підст. фервальтер замість по 120 гр. видавав по 100 гр.; дістав на 650 осіб, а на запит, чому дає менше, сказав, що дістав на 600 і сам зробив поправку в рахунках. Штбф. перевірив справу, усунув цього підстаршину і покарав лише 5 дневним арештом, а справи не хотів давати під суд, щоб не дразнити мужви, що дійсно він не видавав всього. По короткому часі німецький старшина взяв цього підстаршину в оборону і назад він є на цьому пості.

2. Після повороту з фронту Е. Бт. 3 сотні не дістали належних їм папіросів. Та те саме було з вином, яке мало бути на маркетентеварен. Це викликало підозріння крадежі в інших продуктах і страшне невдоволення, що коли ми на фронті гинутимемо так, як німці, куля не буде вибирати, а тут ми не рівні, німці дістають, а ми ні. Причиною негодування було: з фронту вернулися ті, які дійсно любили військо і хотіли йому служити, — вернувся найкращий елемент, злий відпав по дорозі, — і за

Вікінг — розвідочний корабель, міжплянетарний літак без людської залоги, є вже в формі моделю. Згідно з пляном в 1976 р. мали б вислати такі два екіпажі на Марса, які мали б висилати на Землю телевізією образи і дані про умовини на Марсі.

це (ті що вернулися) стрінулися з кпинами і строгими закидами. Вже по дорозі з фронту велика частина відпала через необережні погрози старшин і підстаршин (пр. підете вже з лопатами, не з крісом — страх перед лягром спричинив дезерції) і по сьогодні необережні підстаршини безпідставними прозиваннями, що порушують наіцональну честь і незаслуженими карами спричинюють багато невдоволення.

3. Як поступають німецькі старшини зі стрільцями, коли мають відвагу іґнорувати українських старшин і в багатьох випадках не здоровлять їх, а змушені до цього, криком здоровлять так, що скорше схоже на карекатуру, як на вояка. Буває і таке, що відважується кричати до старшини і не сповнити його волі Коли. Устуф. Мурович дав до дивізійних варстатів шити штани, мимо дозволу, підстаршина не хотів приняти і жадав підпису Штбф. Зульцбахе, Штбф. Зульцбахе сам заявив, що вистане картка та мимо цього підстаршина не приняв, хоч стрільці заявляють, що німецьким старшинам і підстаршинам приймають без картки.

4. Немає співжиття між німецькими старшинами і підстаршинами, що від'ємно впливає на стрільців, які добре все бачать: пр. німецький старшина потрапить в присутності стрільців і підстаршин кричати до українського старшини (нераз безпідставно, Устуф. Байбарак), а це підриває авторитет якраз німецькому старшині, бо стрільці потім вважають німців несправедливими а знаючи українського старшину, зазначують: «волимо своїх гірших, а справедливих, як їх ліпших і несправедливих». Така вістка про зневагу розходиться громом по Дивізії і викликає відповідну реакцію.

5. Бувають випадки, що коли зізнає український старшина, то це в очах німців не має стільки вартости, як вимагає його старшинська честь, не дають віри, а німецькому вірять, хоч і нераз нижчий ступенем від українського.

6.Німецький старшина балакає в канцелярії з німецьким підстаршиною, коли ввійшов український старшина, розмови з німецьким підстаршиною не переривано, але коли цей самий старшина балакає з тимже українським старшиною, і ввійшов німецький старшина, розмову перервав, і звернувся до німецького старшини.

7. В курені, де був Гаупт. Татарський, ввійшов на залю німецький курінний, привітався з німецькими старшинами, не вітався з українськими.

8. Бувають випадки биття стрільців по лиці, копання не то що з боку підстаршин, а часом і старшин: пр. Форкомманд на Словаччині старшина вдарив стрільця по лиці, за його приміром пішли підстаршини.

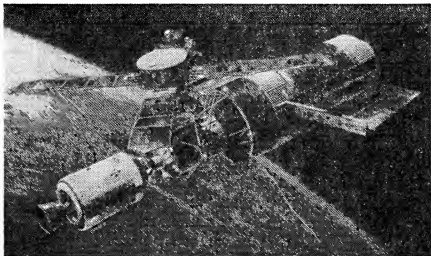
9. Німці поширюють вістки, що українці будуть переходити до партизан. Це теж погано впливає на стрільців, коли вони всі свідомі цього, що перед большевиками втікають їх родини, а їх в цьому підозрівають.

10. Багато є між нами осіб, які знають Штбф. Побігущого як доброго під кожним оглядом старшину, а немає відповідного посту, а навпаки, стрільці бачили, як без провини він у своїх функціях упадав що раз нижче.

Те все і тим подібне дуже погано впливає на стрільців, спричинює недовір'я, брак охоти до праці, ще до цього дійшли до мене вістки з Галичини, що большевики якраз у своїй пропаганді б'ють на нерівне трактовання українців німцями, на використовування українців і т. д.

Тому я рішився для нашого спільного добра, подати тих кілька слів, а рівночасно просити положити кінець всяким нарі-

В суботу, ц. є 31.10. був у мене п. Козак і заявив, що хотів робити до Вас мельдунок на курінного III. Бтл. та тому, що нагло прийшло його перенесення, не мав вже часу Вам цього зголосити, тому звернувся до мене, щоб я зробив з цього вжиток в Дивізії. Тому відношуся до Вас з повною пошаною, як до най-

Передбачається, що в 1973 р. ЗСА випустять між-плянетарну лябораторію з трьома особами залоги, що буде крутитися в орбіті довкола Землі до 56 днів. Пороблені тим робом досвіди мали б допомогти в докладнішім та швидшім передсказуванню погоди, як теж в поборюванні хворіб рослин.

старшого командира, який сам потрапить усунути зло з полку без Дивізії, і не хочу цього голосити в штабі, а вважаю за відповідне перше повідомити про це Вас.

1. В 8 сотні стрілець Стахів був покараний 7-денним арештом — і за якусь провину в арешті обершарфюрер Бомк збив його по лиці до крови. П. Козак зголосив це курінному, а цей не зареєстрував.

2. Баталіонний поводився нетактовно зі старшинами, сварив на сотенного Козака в присутності підстаршин і стрільців, а іншим разом в присутності підстаршин кричав до сотенного, — не маєте поняття. Не надається на сотенного за те, що Ст. Юнк. Ліщинський не підписав у Козака виміреної йому **баталіонним** кари 7 днів загостреного арешту за те, що пішов до бюрґермайстра до хати за лопатами і задержався 10-20 хвилин.

3. Цею сам баталіонний б'є стрільців по лиці — бачив сам Козак, як один раз в полі вдарив стрільця в лице другий раз біля дверей баталіонової канцелярії.

4. До Юнкерів кричить, що поздирає їм відзнаки і здеґрадує до стрільців.

Не вдоволені з нього не лише українці, але й німецькі підстаршини.

Ще раз прошу не гніватися, що втручуюся в не свої справи, але роблю це з доброї волі, щоб улегшити Вам працю з людьми, за яких відповідаєте.

о. Левенець

ЩЕДРІВКА

Зажурилися гори, долини
Славен єси, наш милий Боже, на небеси.
Гори, долини, всі полонини
Славен єси...
Що не зродили жита пшениці
Тільки зродили зелене вино.
Зелене вино вгору ся вило.
Вгору ся вило, синьо зацвіло.
Синьо зацвіло, жовто зродило.
Пильнувала го грегная панна.
Як пильнувала, твердо заснула.
Ой, як летіли райськії птахи.
Ой, як летіли, крильцями били.
Крильцями били, панну збудили.
Райськії птахи, крильцями не бийте.
Крильцями не бийте, вина мі не пийте.
Бо мені вина много потреба.
Бо мені вина много потреба.
Маю я брата на оженейку.
Молоду сестру на відданейку
Славен єси, наш милий Боже ,на небеси!

Ми підияли зброю не для користи якоїсь або порожнього марнотравства, а єдино на оборону Батьківщини нашої, життя иашого і дітей наших. Всі народи, що живуть на світі, завжди захищали й будуть захищати вічно життя своє, волю і власність.

Богдан Хмельницький

С. Музичка

ВЛАСНІ СИЛИ

Світ зброїться безупину. Відкриєте газету і серце удар губить. Ще одна могутня бомба... Ще щось неймовірне і несамовите, що палить, вбиває і руйнує... З кожним днем нова тривога, нова погроза людям на землі. Усі зброяться і одні на одних надії покладають, або просто молять Бога. А що ми?... Що у наших арсеналах? На кого наші сподівання? Спитаєте себе і важко лиш зідхнете. Ми самі і справа наша сиротина...

«Не будьте песимістом», сказав мені один діяч. «Наша справа так зле не стоїть. У нас власні сили»... Бачите, а ви напевно про це і не думали. Ми покладаємось на власні сили. Що нам потуги світу, що нам сила Божа!... У нас усе прекрасно. Читайте нашу пресу і теж вам серце захолоне. Про власні сили пишуть. Ідіть на збори, віча, академії, а навіть ювілеї і бенкети. Там про власні сили почуєте. Тут визволяють, там лише розгленовують, а деінде уже будують і нікому до них доступити...

Але, що таке власні сили? Ось вам проблема. Впродовж років я думав над цим питанням, шукав і досліджував. Я навіть думав написати працю. Я студіював діяльність, студіював діячів і старався збагнути таємницю наших власних сил. Що воно таке? Здається кожний знає, говорить, кричить і рубає, а запитаєте, ніхто нічого путнього не скаже. «Ну і питаєте?...» — скаже один. «Про це кожний знає...» «Та ви не маєте поняття про нашу справу...» — вколе вас другий.

Хто компетентний забрати в цій проблемі слово? Хто знатиме, що таке власні сили? Я думав. Ясно, військові люди. Це зрозуміло. Якщо завтра війна, вони у бій підуть. І я пішов до комбатантів. Не до штабу, а до управи... Генералів, на жаль, не міг зустріти. Вони зайняті. Спомини пишуть... Але я зустрів полковників, майорів і хорунжих. Тих останніх найбільше. Що я від них довідався? Дуже мало. Комбатанти чекають. Прийде наказ, вони атакують. І немає сумніву, що вони чекають вперто. Про це свідчать їхні аванси...

А що в міжчасі? Плянують стратегію? Готуються? Ні. Поле дії комбатантів обмежене, мабуть з тактичних причин. Дві, три академії на рік, забава на Маланки і почесна стійка

З РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ І НОВИМ РОКОМ

ЩИРІ ПОБАЖАННЯ

ВЕСЕЛИХ СВЯТ

пересилає

ТОВАРИШАМ ЗБРОЇ

ЯРОСЛАВ ПАЛАТАЙКО

на панахидах. Це все. Головне гекати на наказ. А він прийде. Його дадуть діягі, інженери і агрономи. Вони сидять при кермі. Коли я запитав про власні сили, старенький полковник лише покахикував сердега і нігого не міг сказати. «Це мабуть таємниця», говорив він, «про це знатимуть лише ті, що при кермі національного корабля»... І що було більше говорити? Я засалютував і мерщій погнався за діягами.

Не було це легко. Діягів у нас багато і кожний з них сидить при кермі. Що діяг, то апарат і керма. І кожний апарат всенаціональний. Одні його монтують, другі розмонтовують, а ще інші лише стукають і щось гукають безупину. Я погав ходити і питати. Перше зайшов я до тих діягів, які вродилися, щоб діяти і боротися. Вони найбойовіші.

«Що таке власні сили? Яка їхня роля у майбутній війні?» — я запитав і вже готувався покласти на папір думки, ідеї про боротьбу, про власні сили, про стратегію. Діяг глянув на мене і задумався. Здавалось мені, що огей з керми не зводив. По довгій надумі він коротко сказав: «Про справу не говоритимеш з ким треба, але з ким можна»... І це був кінець інтерв'ю. Я про стратегію, він мені декалог... Що було казати? Слава Україні!... і кермуйте з Богом...

В іншому центрі, ги відламі, ги розламі, було інакше. Діяг, якого лисина блистіла і жевріла, здивовано глянув на мене. «Пробагте», сказав він, «я ніколи про це не гув»... Я майже скогив. «Як, то ви не гули про власні сили?... Чейже ваш партійний орган найбільше про це пише»... І так забив я головікові цв'ях у голову. «Це щось неможливе», боронився він. «Давай поглянемо в газету». Ми поглянули в газету, а там таки на першій сторінці стаття: «Орієнтація на наші власні сили». Ми мовгазно гляділи один на одного. «Маєте рацію, — рад не рад погав діяг. — Ідіть краще до редактора. Він знатиме більше». А що редактор? Він відмовився дискутувати. «За статті відповідають автори»... Це була його постава. Що тоді? Хіба розшифровуй криптоніми і псевдоніми і шукай авторів...

Я пішов дальше. «Власні сили», вдумгиво погав ще один діяг, «це ми!»... Я вмить поклав це на папір. «Перед нами ідея, а за нами перемога». Це було все. Ні кроку більше. Пишіть, не пишіть, він своє сказав. Коли я таки настоював, він сказав, що мої питання мабуть ворогом інспіровані. Якщо не ворогом, то зовсім певно противниками з другого середови-

ща. І тут ми перейшли на напрямки, лінії і настанови, у гому я загубився.

Не було іншої ради, я пішов на низи. І тут мушу сказати, що в нас дуже мильне поняття про низи. Хтось каже, що немає свідомости, що низи не відгукують керми... Так воно не є. Низи бойові і завзяті. Я зайшов до клюбу. З одним випив, другому зафундував і тут і там підпалив дискусію. Про сили розуміється. Кажу вам, не динаміт, а друга Гірошіма... Вмить кинулись рубати проблему і кожний завзято і кожний по-своєму. Згинилася буга і я погав молити Бога. Це не жарти. Грозимо ворогові, а наш паде жертвою.

Коли ніхто не знав хто з ким і хто проти кого, хтось потягнув мене за рукав. «Мой, тікайте», шепнув мені до уха, «тікайте звідси, а то з вас зроблять бриндзу»... Це був гуцул, наш добрий гуцул і завдяки йому я прорвався крізь... наші власні сили... Ми опинилися на вулиці. У клюбі гуло, шаленіло.

І вкінці, здається мені, що я збагнув суть наших власних сил. Це сили страшні, сили темні і ми у їх полоні. Чи можуть вони будувати наш велигній храм? Скажіть самі. Я більше не питаю і не шукаю. Ні. Я давно в душі моїй гірку правду заховав...

РЕЗОЛЮЦІЇ
ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В 50-РІЧЧЯ УВО
прийняті 29 серпня 1971 р. на Оселі ім. О. Ольжича в Лігайтоні, Па.

(Звідомлення про саму зустріч гл. "В. К". ч. 5(1971)

1.

Члени Української Військової Організації, учасники Побратимської Зустрічі на Оселі ім. Олега Ольжича в Лігайтоні 28 й 29 серпня 1971 року з нагоди святкувань 50-річчя заснування Української Військової Організації (УВО), висловлюють найглибшу пошану світлій пам'яті тих членів УВО, які полягли на тому революційно-визвольному відтинку української державної дії, що його тяглість уосіблював сл. п. Євген Коновалець, та в 33-тю річницю смерти свого незабутнього Команданта підтверджують свою вірність українським державним традиціям і тим українським державним атрибутам, що були утверджені Актами 22 січня 1918 і 1919 рр.

2.

Члени УВО, учасники Побратимської Зустрічі, стверджують, що:

1) Українська Військова Організація (УВО) була ланкою тяглости живою дією в душі української нації реальні державні досягнення, здо- в українську державність, став одним із найголовніших її відтинків;

2) УВО зміцнила залежність тодішніх і всіх пізніших національно-політичних вимог державного періоду нашої доби та закріпила своєю живою дією в душі української нації реальні державні досягнення, здобуті незліченними жертвами на шляху поневоленого народу до стану державної нації; тимто УВО на революційно-визвольному відтинку державної дії пов'язала державну дію з часів реґулярних збройних змагань з державною дією після них, що продовжувалася так за часів підпільно-революційної боротьби як і триває вона й сьогодні в Україні, хоч і в інших виявах;

3) УВО через підбудову революційно-визвольної боротьби українською історичною державністю, державно-політичною програмовістю та національно-ідеологічною обґрунтованістю стала рушієм українського націоналістичного руху та поштовхом до створення Організації Українських Націоналістів.

3.

Революційно-визвольна дія УВО дає право її учасникам звернутися до всіх націоналістичних організацій із закликом, щоб вони повернулися до джерел своєї сили — ЄДИНОЇ О У Н, як теж звернутися до всіх політичних і громадських груп із вимогою включитися своєю теперішньою

діяльністю в одне історичне річище державної дії та непохитно спрямувати свої сили до відновлення встановленої суверенною волею українського народу реальної форми самостійної й соборної української держави, яка була й у пам'яті українського народу залишилася як Українська Народна Республіка.

4.

Учасники Побратимської Зустрічі Членів УВО вважають, що тільки в гармонійній співпраці всіх політичних і громадських груп і в органічній пов'язаності всіх відтинків політичної діяльности в одній українській державній дії лежить запорука нашої перемоги, а не в мінливих політичних гаслах нашого часу та в ілюзіях, що перемога прийде без боротьби.

5.

Учасники Побратимської Зустрічі, висловлюючи своє щире признання всім тим національним течіям народів т. зв. СССР, які започаткували новий етап національно-визвольних рухів, стверджують співзвучність їхніх ідеалів з ідеалами УВО, зокрема ж співзвучність у тім, що ці рухи розгортаються в ім'я державно-політичних основ і спрямовуються проти окупанта без огляду на те, яке соціяльно-політичне обличчя він має сьогодні або буде мати завтра. І цей факт ще раз підтверджує, що в усі часи історичного буття народів вирішальною силою є державні традиції, які у своїй тяглості зберігають у собі щось вічно цінне й незмінне, хоч і утверджують у кожнім державнім періоді відмінні форми правління та інший соціяльно-політичний устрій.

6.

Члени УВО, учасники Побратимської Зустрічі, вважаючи теперішню правлячу владу в Україні за експозитуру Москви й виконавця московсько-большевицької тиранії, а комуністичну партію України за національно обездуховлену мертвотну організацію без національної ідентичности, повторно стверджують, що УССР в цілому є васальною псевдодержавою, позбавленою державних атрибутів і зведеної до ролі рупора СССР.

І, на підставі цих висновків, вони постановили:

а) Спрямувати через свою участь у різних секторах життя українські політичні групи до внутрішнього замирення та гармонійної співпраці на суспільно-громадськім, національно-політичнім і державно-дійовім відтинках розбудови українського національного буття; і

б) Продовжувати за традиціями УВО боротьбу з московсько-большевицьким імперіялізмом на ідейних засадах українського націоналізму під його гаслами: "Свобода народам! Гідність людині!" та "Україна — спільне добро всіх її громадян!"

Інж. Юрій Артюшенко,
за учасників Побратимської Зустрічі

Проф. д-р Петро Стерчо,
керівник Програми Здвигу.

Лігайтон, 29 серпня 1971 р.

УКРАЇНЕЦЬ ГЕНЕРАЛОМ В КАНАДІ

Полковника канадської армії Осипа Романова номіновано генералом і після кількаденної відпустки для впорядкування особисто-родинних та службових справ ген. Романів відлетів до штабу НАТО в Европі.

Ступінь генерала одержав він після 32-річної, безперервної, військової служби в канадському літунстві. Ще 18-річним юнаком 1939 р. зголосився, як студент механічного факультету Саскачеванського університету, добровольцем до літунства. По закінченні старшинської школи в часі Другої світвоої війни, він став капітаном літунства, а відтак комендантом літунського зведення. На тій позиції він перебув війну, постійно в летах між літунською базою в Індії і Европою.

Станціонований в Англії після закінчення війни помагав в міру своїх сил українській справі та опікувався українськими біженцями. В літунстві був знаний, як свідомий українець, що підносив значення української справи у військових кругах. Виховання, яке отримав в українських молодечих організаціях, визначило його місце в українській спільноті.

Вернувшися з Англії до Канади, закінчив університетські студії дипльомом інженера механіка і залишився в активній літунській службі. Його зверхники бачили в ньому здібного, молодого старшину, що з відзначенням перебув военну кампанію. В нагороду його заслуг вислано його на дальші літунські студії до Англії, які закінчив ступенем «Мастера Авіяції».

Маючи закінчені студії з далекосяжних ракет, його іменували зв'язковим старшиною між канадським і американським урядами. Завданням його було узгіднювати ракетні досягнення обох держав, а зокрема тримати зв'язок із північною оборонною лінією американських літунських сил, стаціонованих в полярному колі Канади.

Як здібний авіятор, із визначно закінченими інженерськими студіями, його карієра в літунстві зростала. Вкоротці став він комендантом літунської бази в Трентоні в ранзі полковника, а водночас контролював канадські літунські бази в цілому світі.

Завдяки високим військовим кваліфікаціям, взірцевому поведенні старшини й високій освіті, в травні цього року піднесено його до ранги бригадир-генерала.

Генерал Осип Романів є сином українських піонерів Дмитра і Марії Романових, які прибули до Канади в 1912 році. Батьки його були не лише піонерами українського поселення в Канаді, а теж душею українського зорганізованого життя в Саскатуні. Дітей своїх виховали в любові до українського народу і української Церкви і вони сьогодні займають своє

ОБ'ЄДНАННЯ Б. ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ В АМЕРИЦІ

ЗАСІДАННЯ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ

9 жовтня 1971 відбулося у Філядельфії, в домівці ЗУАДК-ту засідання Головної Управи ОбВУА під проводом голови д-ра В. Ґалана. Приявними були: Й. Вишневецький, д-р І. Козак, І. Поритко, І. Кедрин, М. Алексевич, С. Конрад, І. Даньківський, П. Постолюк, В. Рудницький і В. Сім'янців.

Секретар Головної Управи С. Конрад, відчитав протокол попереднього засідання з 12 вересня 1970.

Д-р В. Ґалан звітував, що він цікавився в минулому році найбільше: розбудовою журналу "Вісті Комбатанта", — архівальною справою та добуттям фондів. Інформував про засідання Координаційної Ради українських комбатантів. І. Поритко пригадав на вступі свого звіту, що це засідання відбувається акуратно у 22-гі роковини існування ОбВУА. Теперішній стан членства: 768 осіб. З 17-ох формально існуючих Відділів 15 є активних і 2 неактивні, — Ютика і Сиракузи. Засновано Відділ у Денвері, куди приступило 9 комбатантів. У цьому році наспіло до Головної Управи 177 листів, вийшло 198, в тому числі деякі обіжники. Координаційна Рада відбула 3 засідання і при цій нагоді відбувались засідання Президії Головної Управи. Відбувались різні ювілеї й ювілейні з'їзди і такі вояцькі святкування, як посвячення Хреста у Бавнд Бруку, де Головна Управа брала участь. Приходили запрошення від різних організацій на їхні імпрези, між ними — на святкування 100-річчя з дня народження Лесі Українки в Клівленді. Звітодавець називає цілу низку організацій, які прислали запрошення на свої з'їзди. Звітуючи про Суспільну Службу інформує: остання Листопадова збірка дала 14,458.68 долярів, уділено допомог на 12,198.89 дол., сальдо — 2,259.79 дол. (докладніше звідомлення про Суспільну Службу Комбатантів — на іншому місці в цьому числі).

Касир Й. Вишневецький подає, що в цьому році вплинуло до каси Головної Управи 693.50 дол., ви-

---

місце в українському суспільстві.

Один син, Володимир, професор Виндсорського університету, є деканом факультету комунікації в тому ж університеті. Наймолодший син Мирослав, інженер механік, майор канадського летунства.

Генерал Осип Романів є одружений з братанкою протопресвитера о. Савчука з Вінніпеґу, що як медична сестра перебула кампанію Другої світової війни в Англії. Вони мають четверо дітей, з котрих найстарша здобула в минулому році ступінь Б.А. у Виндсорському університеті.

Це перший українець поза межами Совєтського Союзу піднесений до ранги генерала.

датковано 339.71, залишилась надвишка — 353.79 дол. Відділ при Головній Управі, головою якого є Й. Вишневецький, нараховує 19 членів. На внесок звітодавця вирішено справу членства деяких побратимів та деякі грошові справи.

І. Кедрин звітував про "Вісті Комбатанта". В редакційній частині нема труднощів, зате вони є в адміністраційній і фінансовій. Зменшилось число передплатників, зросли кошти друку. П. Постолюк доповнює звіт і підтримує внесок, що необхідно перевести нову зустріч представників Головних Управ ОбВУА і Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА та обох редакторів і адміністраторів для обміркування деталів дальшого видавання журналу.

Д-р І. Козак інформував про свої репрезентаційні функції. Д-р В. Рудницький пригадав історію обов'язуючого статуту. Рішено: перевести 11-ий Делеґатський З'їзд найдалі до кінця квітня 1972 й уповноважено Президію подати докладну дату. У зв'язку з Делеґатським З'їздом треба переглянути статут Комісією у складі: Д-р І. Козак, І. Поритко і І. Кедрин.

З уваги на нищення большевиками вояцьких могил в Україні і потребу впорядкування могил також в Америці, обрано Комісію в особах д-ра І. Козака і М. Алексевича, які повинні обрати ще одного побратима. Д-р І. Козак обіцяв відвідати Ютику і Сиракузи для поладнання суперечок у тамошніх Відділах.

ЗАГАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ НЬЮ ЙОРК

У цьому періоді Відділ ОбВУА Нью Йорк, поруч із полагоджуванням поточних справ і репрезентаційних виступів голови та його заступника, виконав наступні чинності:

1) 1-го травня ц. р. — участь з прапором в маніфестації перед будинком ОН та амбасадою СССР, що її влаштували Молодечі Організації в обороні Валентина Мороза;

2) 8-го травня ц. р. — участь з прапором в похоронах Митрополита УПЦеркви в ЗСА, сл. п. Іоана Теодоровича в Савт Бавнд Бруку, Н. Дж.;

3) 16-го травня ц. р. — участь з прапором в Академії, зокрема в апелі комбатантських і молодечих організацій, для відзначення 40-річчя з дня трагічної смерти св. п. Головного Отамана Симона Петлюри;

4) 28-го травня ц. р. — участь з прапором в урочистому поході, що був влаштований в День Поминок (Меморіял Дей) 401 Постом Українських Католицьких Ветеранів (з Армії ЗСА) при церкві св. Юра в Нью Йорку;

5) 6-го червня ц. р. участь з прапором в Зеленосвяточних Поминках біля Могили-Пам'ятника в Ґлен Спей, Н. Й., що були влаштовані Координаційним Комітетом Українських і Українсько-Американських Комбатантських Організацій міста Нью Йорку;

6) 18-го липня ц. р. — участь з прапором у маніфестації з приводу Дня Поневолених Націй, що була влаштована Комітетом Об'єднаних Американсько-Українських Організацій міста Нью Йорку;

7) 25-го вересня ц. р. — Сходини Членів з доповіддю ред. Івана Кедрина на тему "Сучасна політика в світі і ЗСА";

8) Того ж дня засідання Управи, під час якого крім біжучих справ, прийнято 3 нових членів та схвалено замовити оголошення в Ювілейній Книзі, яку видає Комітет Об'єднаних Організацій міста Нью Йорку — Відділ УККА у зв'язку з відзначуванням 100-річчя з дня народження Лесі Українки;

9) 3-го жовтня ц. р. — участь в урочистостях для відзначення 50-річчя відродження Української Автокефальної Православної Церкви, зокрема в Богослуженні, спільному обіді і Академії.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

UKRAINIAN ORTHDOX CHURCH
Autocephalous
Most Reverend
NICHOLAS URBANOVICH,
B.A., Ph.D.
Archbishop of Winnipeg
and Canada

Як вказує повищий заголовок, я є архиєпископом православиим, але всі комбатаитські журнали титулують мене чомуть тількн поручник УГА і УНР, але сану єрарха чомусь не згадують.

Дмитро Микнтюк теж помістнв аж в двох томах, I і IV, жнттєпнс, як отець Микола Урбаиович і мусів аж в IV томі справнти иа "Архиєпнскоп Український Православний", бо я протестував і він мусів цю помилку иаправнти для історії, щобн баламуцтво про мене не ширнлося.

Я часто подорожую по ЗСА і тому два рокн я висвячував иа священика Івана Павлюка в Алентавн, Па., і гостював у сотннка Зеноиа Стефанова, який в той час був тільки підхорунжим, як я вже був поручником. Отож всі себе підиесли в Мінхені з поручника иа майора і навіть генерала, а я як був поручником і так остався, дарма, що я був тяжко раиеним під Львовом і є архиєпископом, найвищий сан Церкви, і як поручник і професор гімназії в Рогатині і Чорткові.

Відомо меиі, що видають киижку про листопадові дні у Львові і Стефанів обіцяв помістнти про мене спомни, але нічого не вийшло, бо киижка вийшла, але про мене згадкн нема, а шкода, бо я учасинк тнх днів і був ранеиий, а спомни так і завмер. Що Ви на це?

Ви обіцяли меиі, що все, о що Вас буду проснти, помістите в журиалі комбатантів і я вірю, що Вн це викоиаєте щиро. Я є також канадійським поручником і одержую канадійську пенсію.

Цих кілька слів я написав в надії, що дасьте мені вдоволяючу відповідь, за що Вам згори дякую і остаю, Ваш,

† Микола, Архиєпископ

Лист містимо з деякими пропущеннями. — **Ред.**

65-ЛІТТЯ сот. С. ГУЛЯКА

В суботу, 13-го листопада ц. р. торонтонська станиця Братства 1-ої УД УНА влаштувала прийняття сотникові Степанові Гулякові з нагоди 65-ліття з дня його народження. На прийняття, яке відбулося в залі п-ва Зазуляків, прибуло 190 гостей — кол. дивізійників, приятелів та знайомих ювілята.

Вечір почався о год. 7-ій веч. коктейлем. При вході на залю сот. Ст. Гуляка привітали заступник голови станиці — Роман Колісник і член Управи — Іларій Кушніренко під звуки дивізійного маршу — "Дивізіє, гей рідна мати..." — запровадили ювілята за головний стіл, за яким засіли ще: брат ювілята Володимир і його дружина, голова ГУ Братства — д-р М. Малецький з дружиною, голова КУ — інж. Б. Підгайний з дружиною, капелян станиці — о. В. Шараневич, мгр. В. Кліш, Роман Колісник і господар вечора — Богдан Бігус.

Від імені всіх приявних Б. Бігус привітав ювілята, а після молитви, яку провів о. Шараневич, розпочалася вечеря під звуки українських мелодій оркестри С. Ждана.

Після вечері коротким словом привітав сот. Гуляка — д-р Мирослав Малецький від Головної Управи Братства 1-ої УД УНА.

Головним промовцем був інж. Б. Підгайний, який насвітлив пройдений життєвий шлях ювілята, починаючи ще з часів шкільної лавки, а на теперішній діяльності кінчаючи.

Народився Степан Гуляк 14 листопада 1906 р. в селі Жижномир, Бучацького повіту, де й закінчив народню школу, а відтак середню школу в Бучачі. Ще за юних літ Степан виявляв неабияке зацікавлення до військового діла, що й завело його до польського війська. Під час рекрутського вишколу Степан відзначився непересічними військовими здібностями, що допомогло йому дістатися до підстаршинської школи в Ченстохові, яку закінчив з надзвичайним успіхом, а опісля до старшинської школи в Бидґощі, яку закінчив у ступені підпоручника. Вбачаючи в молодому старшині здібного учня військового діла і потенціяльного майбутнього командира, поляки запропонували йому нагоду дальших студій у військовій академії під умовою переходу на римо-католицизм. Умова була не тільки не до прийняття, але й принижуюча і у висліді С. Гуляка звільнено з війська.

Повернувшися до Бучача, Степан вступив у ряди УВО, а відтак ОУН, в якій виконував ролю інструктора бойового вишколу підпільників. З часом польська поліція попала на його сліди і Степан опинився в тюрмі в Бучачі, з якої видістався в 1939 р. при розпаді Польщі.

Коли за большевицької окупації Західньої України розпочалися масові арешти, а головно запідозрених у приналежності до ОУН, Степан

Гуляк переходить нелеґально німецько-большевицький кордон і оселюється тимчасово в Ярославі, на території т. зв. Генерал-Ґубернаторства. Там зразу включується у вир праці. ОУН висилає його як інструктора в райони — Криниця — Дукля — Барвінок, де вишколювались різні бойові групи, яких більшість членів опинилась опісля в Леґіоні "Нахтіґаль". Опісля вислано його з спеціяльними дорученнями до Житомира, а після вибуху німецько-большевицької війни і окупації німцями Правобережної України, відкомандировано його до полку "Холодний Яр", яким командував полк. Ступницький. Командир полку призначив його своїм старшиною для особливих доручень.

Згодом німці розв'язали існуючі українські військові відділи, багато старшин посадили в тюрму; деяким вдалося уникнути арешту, між ними й сот. Ст. Гулякові. На доручення ОУН, він голоситься до дивізії "Галичина", куди вже не сягала рука ґестапа.

З Дивізії висилають сот. Гуляка на старшинський перевишкіл до Лєшан, біля Праги, а після закінчення курсу повертається він до Дембіци, де формувалась Дивізія. З Дембіци командування Дивізії висилає сот. Ст. Гуляка як старшину-інструктора до вишкільного табору біля Штрасбурґу, де вишколювались частини Дивізії. Внедовзі після цього, його призначують командиром 3-ої сотні ф'юзилерів і він виїжджає на східній фронт, в околицю Бродів. Пережив він пекло у брідському оточенні і, хоч тяжко ранений, вирвався з оточення разом з іншими частинами.

Після переформування Дивізії в Нойгамері, сот. Ст. Гуляк стає на чолі нової 3-ої сотні ф'юзилерів

Сотник С. Гуляк вітається з Владикою Прашком (з Австралії). На ліво голова Гол. Управи Братства 1-ої УД УНА — д-р М. Малецький, Владика Прашко,побіч Владики о. В. Шараневич і на право — п-ні А. Підгайна.

і у вересні 1944 р. виїжджає на Словаччину для поборювання большевицьких партизанів в районі Банської Бистриці. З переїздом Дивізії до Югославії, 3-тя сотня ф'юзилерів під командою сот. С. Гуляка поборювала тітовців у районі Любльяни, по обох боках річки Сави.

У війську сот. Ст. Гуляк був люблений своїми вояками — вони бачили в ньому "свого" старшину, який, хоч строгий, ніколи не вимагав від підлеглих йому вояків того, чого не міг виконати, чи додержатись, сам особисто. Послух і дисципліна були притаманною характеристикою сот. Степана Гуляка.

З капітуляцією Німеччини сот. С. Гуляк опинився в американському полоні, а після його звільнення, він зайнявся вишколом вартівничих сотень по таборах, а зокрема присвятив він багато часу для військового вишколу підпільників ОУН.

До Канади прибув сот. Степан Гуляк у 1952 році, де зразу пірнув в організаційнє життя Братства, а головно торонтонської станиці, якої головою є вже він 15-ий рік.

Це вкоротці перебіг життя нашого ювілята, на підставі слів інж. Б. Підгайного.

Мгр. В. Кліш, вітав ювілята від імені управ і всіх працівників підприємства ЮБіЕй і кредитівки "Будучність", яких він репрезентував і яких працівником є сам ювілят.

Теплими і щирими словами вітав ювілята його брат Володимир, який зворушливо висловив свої, його дру

жини і дітей, побажання кріпкого здоров'я, кращої майбутности та многих літ.

Про діяльність сот. Ст. Гуляка на терені Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА і його співпрацю з іншими кол. дивізійниками, згадав Р. Колісник. Це вже була "бочка на весело". У надзвичайно гумористичному тоні написано, що Р. Колісник вміло відчитав, додало багато до веселого настрою всіх приявних.

Великою несподіванкою для ювілята і всіх приявних було це, що на прийняття загостив Владика Іван Прашко з Австралії, в супроводі інж. Омеляна Тарнавського Єпископ Іван добре знаний усім козакам-задротянцям, які перебували в таборі полонених у Ріміні. Тоді ще як о. Іван Прашко, тепер Єпископ, був одним із перших звістунів з-поза дротів, з вільного, хоч в тих часах досить ще неспокійного й непевного, світу. Представляючи Шановного Гостя, Б. Бігус сказав, між іншим, що "хоч Владика Іван в Дивізії не служив, не вміє маршувати, всеж таки ми його дуже радо приймаємо до нашої дивізійної братії та зі щирого серця, від імені сот. Ст. Гуляка — ювілята і всіх приявних, вітає тут серед нас".

Владика Прашко привітав сот. С. Гуляка з нагоди його ювілею і в короткій промові повернувся думками назад до тих непевних повоєн-

них часів і до його частих відвідин табору полонених у Ріміні, розказав дещо про життя української громади в Австралії і про свою участь на 5-тому Єпископському Синоді в Римі, з якого він якраз повертався. При цій нагоді сот. Ст. Гуляк, від імені Управи Станиці і всього членства, подякував Шановному Гостеві за відвідини, і на пам'ятку вручив Владиці Прашкові книжку — "Українська Дивізія Галичина".

Б. Вігусові належиться подяка за справне і в дотепний спосіб провадження вечора на розраду і втіху всіх приявних. Після закінчення офіційної частини прийняття, — забава з танцями тривала до пізної ночі.

Бажаємо ювілятові всього найкращого та многих літ!

М-Ці

● СССР вперше втримує більше війська на кордонах з Китаєм, як у східній Европі. У 1967 р. стаціоновано в східній Европі (поза кордонами СССР) 26 сов. дивізій, а на Далекому Сході тільки 15 дивізій. Тепер в східній Европі є 31 сов. дивізій, а 41 дивізій на кордонах Китаю.

● Більшість резервової армії Юґославії стаціонує... в зах. Німеччині — як наймані робітники. Юґославські робітники в зах. Німеччині становлять найвищий відсоток всіх чужинецьких робітників (число їх доходить до 450 000) і це становить поважну проблему для штабістів Юґославії, бо заходить питання, чи в разі поважної потреби Юґославія взагалі може числити на свою резервову армію. Чи їхні резервісти схочуть тоді вернутися з Німеччини.

● Перед 15 роками федеральний німецький суд визнав комуністичну партію Німеччини (КПД) нелеґальною. Після "приятельської" зустрічі Брандт — Брежнєв в захід. Німеччині повіяло новим духом, що позначилося леґалізацією німецьких комуністів під зміненими тільки ініціялами — ДКП (Німецька Комуністична Партія). Вісім з дев'ятьох членів ЦК "нової" партії — це колишні члени забороненої перед тим комуністичної партії Німеччини. Деякі німецькі джерела стверджують, що "нова" комуністична партія в зах. Німеччині отримала на свою працю із східної Німеччини в минулому році — 6 мільйонів долярів.

З АРХІВНИХ МАТЕРІЯЛІВ

Січень 1919 р. Із українсько-польської війни. Фронт під Львовом. Пропагандивна летючка польського командування примітивно-демагогічного змісту для баламучення українського вояцтва.

Жовніри, селяни і робітники українські!

В Святий Вечер перед Рождеством Ісуса Христа, котрий ступив на землю, щоби нести всім людям мир і любов,, звертає ся до Вас жовнір, селянин і робітник польський.

Більше як чотири роки по приказу наших ворогів Прусаків, Німців, Австрийців та Мадярів воювалисьмо разом. Разом проливала ся наша кров, гинулисьмо від газів на всіх фронтах, разом сиділи ми як раби або дикі звірята в декунках тай землянках, терялисьмо здоровлє тай сили, ставалисьмо ся бідаками-калїками і убивалисьмо людей, котрі нам жадної кривди не робили. І нині в свято Рождества Христа, той новий рік, пятий від часу як лишилисьмо хати, наші жінки і діти, нашу худобу і землю, застає нас в новій борбі, в поли снігу тай морозі.

Воює брат з братом, сусід з сусідом, кум з кумом, свояк з своякoм. Там в хатах Ваших засідають до Святого Вечера Ваші

жінки, Ваші діти і Ваша рідня. При тім столі Вас не буде. В хатах нема батька, або сина, або брата, декуда доброго парубка, а всі їх ждуть! Не діждуть ся нікого з них на Святий Вечір, вони кров проливають в тій самій годині і хто знає, чи побачуть ще свою хату і родину.Український селянин і український робітник не верне ся до жінки і своїх дітий, не верне ся до своєї хати і своєї худоби.

І тепер питаємо ся ми польські жовніри, селяни і робітники, Вас Українських жовнірів, селян тай робітників о що, для чого і за кого бороте ся. Чи Український селянин і польський селянин, український робітник і польський робітник не можуть жити з собою без борби, тай питаємо ся, що бажаєте осягнути проливаючи кров, та гинучи?

Чи хочете здобути Львів? Чи маєте там щось такого Вашого, без чого не можете жити. Чи хочете проливати кров і здобути Університет, Намісництво і Уряди, щоби попівські сини, адвокати і урядники українські брали купа гроший? Єсли попівським синам, адвокатам і урядникам хоче ся урядів, гроший, доброго і легкого життя, то най самі беруть оружіє до рук тай ідуть до Війська на Ваше місце, а не пхають Вас наперед.

Ви Українські жовніри, селяни та робітники завертайте до хат, засідайте до Святого Вечера з Вашими жінками і дітьми, котрі скучають за Вами, тай ждуть Вас, а оружіє Ваше зверніть против тих, котрі Вас знов хотіли би вислати на фронт. Доси жилисьте без Львова, без Львова жив Ваш батько і Ваша мати, Ваш дід і Ваша бабуня і були щасливі. І Ви також будете без Львова щасливі.

Злишний Вам Львів, єсли тільки будете мали працю та хліб, землю, пасовиска і худобу. В східній Галичині панують у Вас тепер попи, адвокати, та урядники, деруть Вас жиди і всі вони проливають Вашу кров, щоби Вас знищити. Ви стріляєте до нас на фронті, а там в рідній стороні у Вас попівські сини і українські урядники ділють ся землею, не журячи ся, що Вас жде смерть. Вони суть причиною, що Ви зістанете в нужді і голоді, що будете каліками і бідаками, а Ваші жінки і діти сиротами.

Українська Рада заявила, що приватного маєтку не можна нарушити. Що се значить? Се значить, що Український піп, Український адвокат, Український урядник, хоче сам бути паном, пити Вашу кров і длятого не допускає Вас до поділу панського майна.

В Польщі панує тепер власть робітників і селян, ботрі борють ся о щастє і добро всіх людей робочих, робітників та селян. Впровадила вона вже 8-годинний день праці і заявила, що вся земля і всі фабрики не будуть належати до жидів, панів і купців, але належати будуть до селян і робітників. Єсли хочете належати до Польщі, то Ви також будете панами. Ви також будете мали власть і до Вас будуть належати ліси, пасовиска, фабрики та склепи цілої Польщі і Східної Галичини.

Єсли не послухаєте нас, то ціла Польща, не тільки Польща шляхоцка і паньска, але всі робітники і селяни польскі підуть против **Вас.**

Два місяці вже воюєте і що ви осягнули? Зі Львова Вас прогнали, ніколи его не здобудете. Полякі в Познані побідили великі прускі війска. Прусакі мусіли ім здати ся. Велика армія польска зближаєть ся від сторони Познаня до Львова.

З побідоносної Франції плине кораблями через море друга армія польска ген. Галєра, котра як косою зітне тих всіх, котрі суть причиною борби в Східній Галичині. Ваші проводирі зділали, що цілий сьвіт палає против Вас гнівом і пімстою, а іменно Франція, Англія, Італія, Руменія і Америка. Вони жорстоко обійдуться з Вами і Вашими дітьми, єсли сей час не зложите оружія.

В тій сьвятий хвили звартаємося з покликом до Вас Любі Жовніри, селяни і робітники Українські, киньте оружіє і подайте нам Ваші руки, нехай запанує мир і тишина.

Жовніри, селяни і робітники польські.

На спільнім засіданні, що відбулося 18 грудня 1971 в Нью Йорку, а в якому брали участь представники Головної Управи ОбВУА, Головної Управи Братства І УД УНА, Редакції та Адміністрації «Вістей Комбатанта» порішено піднести передплату за «Вісті Комбатанта» на 1972 р. до $6.00 річно.

Причиною такої постанови був зріст коштів друкування, підвищені поштові оплати за пересилку і врешті збільшення об'єму кожного числа «В. К.» з 64 до 96 сторінок.

Віримо, що наші читачі та передплатники, яким лежить на серці добро і ріст «В. К.», приймуть цю постанову з вирозумінням.

Передчасна смерть нашого довголітнього Адміністратора «В. К.» в Нью Йорку бл. п. друга Володимира Гриньоха спричинила об'єднання Адміністрації з осідком у Торонті, Онт., Канада. Адміністрацію перебрав друг Тарас Ґут.

У всіх редакційних справах просимо звертатися на адресу: Mr. I. Kedryn-Rudnycky

43-25 49th St., Long Island City, N. Y. 11104, USA

або

Mr. W. Veryha

215 Grenadier Rd., Toronto 3, Ont., Canada

Адреса Адміністрації:

Veterans News

P.O. Box 279, Stn. "D", Toronto 9, Ont., Canada

ЗБІРКА НА ПРЕС. ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

М. Дендерис — 1.00 дол., М. Швиднів — 2.00 дол., В. Чупринда — 5.00 дол., М. Піцюра та М. Рудзік (на ім'янинах двох Михайлів, господарі та гості) зложили — 16.00 долярів. В. Гузар, на "огріванні хати" господарі та гості зложили — 20.00 дол. В. Габа — 2.00. М. Татарин — 2.00.

Разом — 48.00 долярів.

Адміністрація "Вістей Комбатанта"

РОЗШУКИ

Звертаємось з проханням до всіх Побратимів 1 УД УНА як рівнож до всіх українців на еміґрації, щоби подали нам вістку про хор. Михайла ГРАБА, учасника боїв під Бродами.

Хор. Михайло Граб народився в Бориславі, Зах. Україна, мешкав на Гуковій Горі.

Відомості просимо слати на адресу:

Mrs. & Mr. P. OPRYSK
65-37, 51st Road,
Maspeth, N. Y., 11378

УСМІХНИСЯ

До лікаря зателефонував редактор з проханням, щоби той зараз приїхав, бо його дитина ликнула "вічне" перо. Лікар отягався, але що вони оба були товаришами по зброї — не було ради.

— Я зараз приїжджаю — заявив лікар. — Але скажіть мені, що ви в міжчасі робите?

— Я тепер думаю, бо як пишу, то не маю часу думати.

ЧИ ВИ ВЖЕ ЗЛОЖИЛИ
ДАТОК
НА ПРЕСОВИЙ ФОНД
"ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"?

ОЛЕКСІЙ КОЗЛОВСЬКИЙ
(1892 — 1971)

В ночі з 30-го на 31-го жовтня 1971 р. помер на 79-му році життя визначний український громадський діяч, учасник визвольних змагань, майор УНР Олекцій Козловський. Покійний був довголітнім секретарем УТГІ, а останньо членом Управи Відділу УККА та головою станиці ОбВУА в Нью Гейвені і до кінця свого життя брав активну участь в українському громадському житті.

Похорон відбувся 4-го листопада з Української Православної Церкви в Нью Гейвені на український православний цвинтар в Бавнд Бруку, Н. Дж.

НА МОГИЛУ
сл. п. ОЛЕКСІЯ КОЗЛОВСЬКОГО, майора Армії УНР, голови ОбВУА, станиці в Нью Гейвен, Конн. замість квітів, зложили:

УККА, Нью Гейвен — на інвалідів — $10.00,

ОбВУА, Нью Гейвен — на інвалідів — $10.00,

Станиця Братства 1 УД УНА, Нью Гейвен — на пресовий фонд "В.К." — $15.00.

ВІКТОР ПИЛИПЕНКО
(1896 — 1971)
кол. сотник Армії УНР, активний учасник визвольної війни.

Народився на Полтавщині, у священичій родині. Змалку вихований в українському патріотичному дусі — молодий вихованець Полтавської Духовної Семінарії, зголосився добровольцем до Армії УНР, з якою перейшов усю воєнну кампанію.

Помер після важкої недуги 30. 6. 1971 р. в Лос Анджелес. Панахиду 2 липня ц. р. і похоронні обряди 3 липня ц. р. відправив о. Олександер Довгаль, архимандрит, настоятель церкви св. Апостола Андрея Первозванного в Лос Анджелес. Похоронено Покійного на так званому Сербському православному цвинтарі. Співав повний церковний хор під управою Дмитра Якубенка.

З ОСТАННЬОЇ ХВИЛИНИ

Коли це число друкувалось прийшла до нас сумна вістка з Нью-Йорку, що там по довгій недузі відійшов у вічність наш друг, довголітній адміністратор і представник "Вістей Комбатанта" в ЗСА

бл. п. ВОЛОДИМИР ГРИНЬОХ.

Вічна Йому пам'ять!

CONTENTS

Canada: $1.50
U.S.A.: $1.50

